

Kommunal tjänsteexport och internationellt bistånd

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2014

National Library
of Sweden

SOU 1993:77

Delbetänkande av Lokaldemokratikommittén

Kommunal tjänsteexport och internationellt bistånd

SOU 1993:77

Delbetänkande av Lokaldemokratikommittén

Statens offentliga utredningar
1993:77
Civildepartementet

Kommunal tjänsteexport och internationellt bistånd

Delbetänkande av Lokaldemokratikommittén
Stockholm 1993

SOU och Ds kan köpas från Allmänna Förlaget som ingår i C E Fritzes AB. Allmänna Förlaget ombesörjer också, på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningskontor, remissutsändningar av SOU och Ds.

Beställningsadress: Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Fax: 08-20 50 21
Telefon: 08-690 90 90

REGERINGSKANSLIETS
OFFSETCENTRAL
Stockholm 1993

ISBN 91-38-13421-7
ISSN 0375-250X

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	SID
Förord	i
SAMMANFATTNING	1
1. BAKGRUND	4
1.1 Utredningsarbetet	4
1.1.1 Lokaldemokratikommitténs direktiv	4
1.1.2 Tillvägagångssätt	5
1.2 Nuvarande lagstiftning och tidigare utredning	6
1.2.1 Sammanfattning av föregående utredning	6
1.2.2 Remissynpunkter	9
1.2.3 Proposition och riksdagsbehandling	9
2. DEFINITIONER	11
3. INTERNATIONALISERING	14
3.1 Ökad internationalisering	14
3.2. Internationellt bistånd	15
3.3. Vänortssamarbete	16
3.4. Gränskommunalt samarbete	18
4. DANMARK	19
4.1 Systemexport	19
4.2 Näringslivsutveckling	24
5. ENKÄT	26

5.1 Humanitärt bistånd	26
5.2. Kommunal tjänsteexport	27
5.3 Vad som är på gång i kommuner och landsting	30
6. DISPENSER	32
7. ANDRA INTRESSANTA TJÄNSTEEXPORTPROJEKT	41
8. EXEMPEL PÅ SYNPUNKTER SOM FRAMKOM VID INTERVJUERNA	44
8.1. Avgränsningar mellan gränskommunalt samarbete, vänortssamarbete, bistånd och kommersiell tjänsteexport	44
8.2. Konkurrensförhållanden mellan kommuner/landsting och privata konsultföretag? Affärsmässighet i prissättning? Olika nischer i kompetensen?	46
8.3. För- och nackdelar med att arbeta som underkonsult åt leverantör kontra att uppträda som självständig konsult	48
8.4 Kapacitet för tjänsteexport	49
8.5. Kompetens och risktagande. Faror som bör undvikas grundat på erfarenheter från dem som har exporterat	50
8.6. Samordning av tjänsteexport	53
8.7. Dispensbehov	55
9. SLUTSATSER OCH ÖVERVÄGANDEN	56
9.1. Nuvarande kommunala tjänsteexport	56
9.2. Varför kommunal tjänsteexport inte fått någon större omfattning	59
9.3. Förhållandet mellan kommunerna och det privata näringslivet vid tjänsteexport	63

9.3.1. Konkurrensförhållanden mellan kommun och privat näringsliv	64
9.3.2. Prissättning och affärsmässighet	65
9.3.3. Underleverantör contra egenregi	67
9.4. Svårigheter vid tjänsteexport	68
9.5. Varför kommunal tjänsteexport?	70
10. FÖRSLAG MED MOTIVERING	72
10.1. Kommunal tjänsteexport	72
10.2. Näringslivsfrågor	78
10.4. Internationellt bistånd	79
11. LAGFÖRSLAG	83
12. SPECIALMOTIVERING	87
12.1 Förslag till lag om kommunal tjänsteexport	87
12.2 Förslag till lag om internationellt bistånd	91
BILAGA, frågor och siffersammanställning över svaren i enkäten till kommuner och landsting	95

Till statsrådet och chefen för Civildepartementet

Regeringen bemyndigade den 13 februari 1992 chefen för Civildepartementet att tillkalla en kommitté (dir. 1992:12) med uppgift att överväga olika åtgärder för att stärka den lokala demokratin. Kommittén har antagit namnet Lokaldemokratikommittén (C 1992:01).

I arbetet med betänkandet har som ledamöter deltagit kommunalrådet Sven Lindgren, ordförande, kommunalrådet Erik-Abel Ejderud, f. kommunalrådet Axel Gisslén, riksdagsledamoten Stig Grauers, landstings- och fullmäktigeledamoten Ulla-Britt Hagström, kommunalrådet Gun-Britt Mårtensson, rektor Magnus Persson, kanslichefen Gustav Rhenman, riksdagsledamoten Catarina Rönnung, kommunalrådet Lars-Gerhard Westberg och kommunalrådet Roland Åkesson.

Som sakkunniga har deltagit stabschefen Jan Grönlund, Landstingsförbundet, departementsrådet Sören Häggroth, Civildepartementet och direktören Curt Riberdahl, Svenska Kommunförbundet.

Som experter har deltagit kanslirådet Erik Göransson, Justitiedepartementet, kammarrättsassessorn Charlotte Hedberg, Finansdepartementet, stadsjuristen Stig Hellmers, Södertälje kommun, departementssekreteraren Maria Renström-Törnblom, Socialdepartementet, jur.kand. Thorbjörn Roos, departementssekreteraren Gunilla Sterner och departementssekreteraren Erna Zelmin-Åberg, båda Civildepartementet.

Sakkunnige Kai Kronvall är kommitténs huvudsekreterare.

Ekonomerna Stefan Ferling har utarbetat föreliggande betänkande.

Kommittén har tidigare överlämnat betänkandena Det kommunala medlemskapet (SOU 1992:72), Kommunal uppdragsverksamhet (SOU 1992:128), Handlingsoffentlighet hos kommunala företag (SOU 1992:134) och Sekretesslagen i en fri kommunal nämndorganisation (SOU 1992:140).

Kommittén får härmed överlämna betänkandet Kommunal tjänsteexport och internationellt bistånd (SOU 1993:77).

Stockholm i augusti 1993

Sven Lindgren

Erik-Abel Ejderud

Axel Gisslén

Stig Grauers

Ulla-Britt Hagström

Gun-Britt Mårtensson

Magnus Persson

Gustav Rhenman

Catarina Rönning

Lars-Gerhard Westberg

Roland Åkesson

/Kai Kronvall

Boris Preijde

SAMMANFATTNING

Lokaldemokratikommittén har av regeringen erhållit i uppdrag att se över bestämmelserna om kommunal tjänsteexport och undersöka förutsättningarna för kommunalt bistånd till länder i behov av humanitärt stöd.

F n får kommuner och landsting bedriva tjänsteexport som underleverantörer åt svenska företag eller staten. Efter dispens från regeringen kan en kommun eller ett landsting få exportera tjänster på egen hand.

Kommunal tjänsteexport förekommer i två varianter, dels konsultinsatser, s k systemexport, dels tjänsteproduktion för utländsk kund, s k uppdragsverksamhet för exportmarknaden. Exempel på det senare är sjukvård åt utländska patienter.

Intresset bland kommuner och landsting för internationella frågor har ökat på sista tiden. De utökade kontakterna kanaliseras på olika sätt. Vänortssamarbete, gränssamarbete, tjänsteexport, bistånd inom ramen för bestämmelserna om kommunal katastrofhjälp och humanitärt bistånd är olika former för detta.

Under våren 1992 skickade lokaldemokratikommittén ut en enkät till samtliga kommuner och landsting. I denna ingick några frågeställningar om kommunal tjänsteexport och humanitärt bistånd. Denna enkät har kompletterats med intervjuer. Intervjuerna har gjorts med

personer som på olika sätt varit engagerade i kommunal tjänsteexport.

Den kommunala tjänsteexporten har ganska liten omfattning. Stockholm, Göteborg och Malmö är de enda kommuner som jämte Stockholms läns landsting i någorlunda omfattning bedrivit kommersiell tjänsteexport. Den enda kontinuerligt bedrivna kommunala - tjänsteexporten är sjukvårdsproduktion inom landet för utländska patienter.

Många kommuner och landsting anser att kravet på dispens för att på egen hand få bedriva tjänsteexport utgör ett hinder.

Sedan lagen om kommunal tjänsteexport trädde i kraft 1987 har nio ansökningar om dispens inkommit och samtliga har beviljats.

Kommunal verksamhet som bedrivit tjänsteexport har många gånger kunnat ge draghjälp åt svenska konsultfirmor och svenska hårdvaruleverantörer. Kommunal tjänsteexport kan också skapa en goodwill för Sverige och svenska produkter som på sikt kan öka försäljningsmöjligheterna i länder dit svenska kommuner exporterar sitt kunnande.

Tjänsteexport av större omfattning kräver dels en omfattande försäljnings- och marknadsföringsorganisation, dels att man har ordentlig kapacitet i form av personella resurser för att åta sig projekt.

Exportföretagen har inte efterfrågat kommunal medverkan vid hårdvaruexport i någon större omfattning.

Den kommunala tjänsteexporten utgör sällan någon konkurrens för privata företag så länge kommunen håller sig till sin kompetensenliga verksamhet.

Svenska kommuner kan också göra en viktig insats vid uppbyggnaden av Östeuropa. Detta sker dock mestadels med medel från BITS (=Beredningen för Internationellt Tekniskt-Ekonomiskt Samarbete) och inte genom kommersiell tjänsteexport.

Många gånger har det visat sig fördelaktigt för kommunen att uppträda som konsult på egen hand med direktavtal med den utländske kunden även när man samarbetar med ett exportföretag. Man inger mer förtroende om man är självständig i förhållande till hårdvaruleverantören.

Därför föreslås att kommuner och landsting skall få bedriva tjänsteexport på egen hand. Tjänsteexporten skall bedrivas af-färsmässigt och särredovisas i kommunens bokföring. Något kontinuerligt tillskott av skattemedel får inte ske.

Tjänsteexporten får endast omfatta kompetensenlig kommunal verksamhet. Investeringar för tjänsteexportverksamhet får inte göras. Regeringen kan dock medge undantag från sistnämnda bestämmelse.

Vidare föreslås att frågan om näringslivsutveckling genom lokal och regional samverkan mellan kommuner och företag skall utredas.

Det föreslås också att lagen om internationell katastrofhjälp och humanitärt bistånd utökas med möjlighet för kommuner och landsting att lämna bistånd i form av rådgivning, konsultverksamhet, utbildning, kontantstöd eller på annat sätt till länder där nödsituation råder och som är föremål för bistånd genom svensk statlig myndighet, t ex Polen och Baltikum. Det bör också klarläggas att biståndet kan avse utvecklingshjälp.

1. BAKGRUND

1.1 Utredningsarbetet

1.1.1 Lokaldemokratikommitténs direktiv

Lokaldemokratikommittén har av regeringen erhållit i uppdrag att se över bestämmelserna om kommunal tjänsteexport och förenkla reglerna. I kommittédirektiven (Dir. 1992:12) anges (sid 9 och 10):

Av lagen (1986:753) om kommunal tjänsteexport framgår det att kommuner och landsting får tillhandahålla tjänster för export som underleverantörer åt svenska företag eller staten (2§). Om det finns särskilda skäl, får regeringen medge att tjänsterna tillhandahålls under andra förutsätt-

villkor som behövs för att begränsa det kommunala risktagandet (3§).

Med ett framtida integrerat Europa i sikte finns det skäl att överväga lättnader i de restriktioner som finns för exporten av kommunala tjänster.

Kommittén bör därför se över lagstiftningen på området och lämna de förslag till en utökad kompetens och enklare regler som kan vara påkallade. Kommittén bör även analysera och bedöma förhållandet mellan kommunerna och det privata näringslivet vid export av tjänster.

Lokaldemokratikommittén har också erhållit i uppdrag att undersöka förutsättningarna för kommunalt bistånd till länder i behov av humanitärt stöd och i detta sammanhang fästa särskild vikt vid hur reglerna skall utformas, så att de inte strider mot den nationella utrikespolitiken och ligger inom ramen för regeringens biståndspolitik och länderval. Det kommunala biståndet kan vara av särskilt intresse för att utveckla samarbetet inom ramen för vänortsförbindelser.

1.1.2 Tillvägagångssätt

Under våren 1992 skickade lokaldemokratikommittén ut en enkät till samtliga kommuner och landsting. I denna ingick några frågeställningar om kommunal tjänsteexport och humanitärt bistånd. Denna enkät har kompletterats med intervjuer. Intervjuerna har gjorts med personer som på olika sätt varit engagerade i kommunal tjänsteex-

port.

Viktiga synpunkter som framkommit i enkätsvaren och i intervjuerna redovisas nedan. Synpunkter från intervjuerna och enkätsvaren har bildat bakgrund till slutsatser och överväganden i utredningen.

1.2 Nuvarande lagstiftning och tidigare utredning.

1.2.1 Sammanfattning av föregående utredning.

Regeringen beslöt 1982-06-24 att tillsätta en utredning med uppgift att belysa kommunernas och landstingskommunernas medverkan i samordnad exportverksamhet. Detta motiverades bl a med att kommuner och landstingskommuner skulle kunna bidra med att exportera kommunala tjänster som en del av försäljningen av ett fullständigt system.

Eftersom kunnande och erfarenhet av hur driften av vissa anläggningar skall organiseras och administreras finns hos kommuner och landstingskommuner, ansågs kommunal tjänsteexport kunna bli ett viktigt stöd för delar av exportindustrin.

Utredningen (SOU 1983:72) belyser statlig tjänsteexport samt den kommunala tjänsteexport som därtills förekommit. Utredningen pekar särskilt på att utbyggnad av infrastruktur och samhällsteknisk service är aktiviteter där ett kommunalt kunnande är särskilt in-

tressant att utnyttja.

I utredningen framförs att ökade insatser för planering, kontroll och uppföljning av de bilaterala insatserna tillsammans med inriktning mot effektivisering av drift och underhåll av befintliga anläggningar skulle kunna bredda marken för användning av kommunalt kunnande.

Utredningen anger tre huvudmodeller för kommunal medverkan i tjänsteexport. Man kallar dem tjänstledighetsmodellen, avtalsmodellen och huvudleverantörsmodellen.

- Tjänstledighetsmodellen innebär att en kommunalanställd får tjänstledighet för att vara tillfälligt anställd hos det exporterande företaget. Tjänstemannens uppgift är att delge den utländske köparen sina kunskaper och erfarenheter i anslutning till den hårdvara som det exporterande företaget säljer.

- Avtalsmodellen innebär att kommunen uppträder som underleverantör till det exporterande företaget. Kommunen säljer sitt kunnande till företaget och har inget eget avtal med kunden.

- Huvudleverantörsmodellen innebär att kommunen säljer sitt kunnande eller sina tjänster direkt till den utländske köparen. Denna modell innebär att kommunen tar på sig ett självständigt ansvar gentemot den utländske köparen. Kostnader för marknadsföring, ekonomiska och juridiska risker i samband med kontraktsan-

svar m m faller då på kommunen.

I sina överväganden anför utredningen att det är viktigt för företag med internationell marknadsföring att ha tillgång till referensanläggningar och system. För export av produkter inom det kommunala upphandlingsområdet kan kommuner då spela en viktig roll som hjälp åt exporterande företag.

Vidare framhålls i utredningen att samverkansformerna mellan företag och kommuner/landsting måste vara flexibla. Åtminstone till en början anses att företagen måste stå för affärsriskerna.

Utredningen ser den kommunala tjänsteexporten huvudsakligen som ett stöd åt näringslivet. Utredningen gör också ekonomiska och affärsmässiga bedömningar av kommunal tjänsteexport och beskriver i vilka faser exportföretagen har behov av kommunalt stöd för sin export.

Mot denna bakgrund föreslår utredningen att kommuner och landsting genom ny lagstiftning skall ges möjlighet att exportera tjänster enligt den ovannämnda avtalsmodellen, dvs som underleverantör till exportföretag. Om särskilda skäl föreligger skall kommunen ensam få exportera tjänster. Som förutsättning för tjänsteexport föreslås dels att exporten avser kunskap som ligger inom ramen för kommunens ordinarie verksamhet dels att affärsmässiga villkor tillämpas.

1.2.2 Remissynpunkter

Vid remissbehandlingen framförde Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges industriförbund och Svenska konsulterföreningen negativa synpunkter och ifrågasatte det lämpliga i att kommuner ägnade sig åt exportverksamhet.

Övriga remissinstanser, bl a Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, SÖ, Sveriges exportråd, riksrevisionsverket, socialstyrelsen, Kommerskollegium, beredningen för internationellt läkemedelssamarbete, styrelsen för teknisk utveckling, statskontoret, Statskonsult International AB, Spri, UHÄ, Lunds universitet, Göteborgs universitet, LO, TCO, SACO/SR, Swedcare foundation, SwedeHealth AB, Medentgruppen, TEMU-bolagen och Svenska värmeverksföreningen tillstyrkte utredningens förslag eller lämnade det utan erinran.

1.2.3 Proposition och riksdagsbehandling

Riksdagen förelades ett lagförslag (Prop 1985/86: 154) som överensstämmer med utredningens förslag, dvs att tjänsteexport får ske om kommunen är underleverantör till exportföretaget. Även i propositionen framhålls att exporten skall ske på affärsmässiga villkor och omfatta kunskap från kommunernas ordinarie verksamhet. Regeringen kunde dock medge att kommun fick bedriva viss tjänsteexport på egen hand.

Propositionens förslag sammanfattades på följande sätt:

Kommunerna och landstingskommunerna får genom en särskild lag möjligheter att genom tjänsteexport främja den svenska exporten.

Kommunernas och landstingskommunernas exportverksamhet kommer att omfatta tjänster som bygger på kunskaper och erfarenheter som finns hos dem.

Kommunerna och landstingskommunerna får medverka vid export som underleverantörer åt företag i Sverige eller åt staten under förutsättning att de inte gör andra åtaganden än att lämna huvudleverantören sina tjänster. Om det finns särskilda skäl får regeringen medge att kommunal tjänsteexport förekommer under andra förutsättningar.

Kommunernas och landstingskommunernas medverkan i export skall ske på affärsmässiga grunder.

Enligt propositionen skall kommunerna beredas möjlighet att komplettera svenska företags export genom att tillföra näringslivet sådana kunskaper som är specifika för den kommunala verksamheten. Kommunerna skall endast få tillhandahålla sådana kunskaper och erfarenheter som redan finns i den egna verksamheten.

Syftet med att kommunen endast fick lämna huvudleverantören sina tjänster (=utredningens "avtalsmodell") var att skydda den kommunala ekonomin.

Kravet på affärsmässighet avser främst prissättningen. Det motiveras med att den kommunala tjänsteexporten inte får verka konkur-

renshämmande eller konkurrenssnedvridande. Det betonas också att det inte är meningen att kommunerna skall konkurrera med privata företag på sådana områden där det redan finns ett kunnande inom näringslivet.

Konstitutionsutskottet och näringsutskottet tillstyrkte propositionen och riksdagen antog förslaget.

Lagen om kommunal tjänsteexport (SFS 1986:753) trädde i kraft den 1 januari 1987.

2. DEFINITIONER

Av redaktionella skäl används i utredningen ibland ordet "kommun" i dess gamla betydelse, dvs avseende både primärkommun och landsting. Detta för att slippa ständiga upprepningar av typen "kommuner och landsting".

Kommuner och landsting har många kontakter utomlands. Många av dessa kontakter innefattar kunskapsutbyte. En kontaktform är att en svensk kommun och en utländsk kommun blir vänorter. Mellan vänorter kan förekomma bl a kunskapsutbyte. Vänortsutbyte har sedan lång tid tillbaka funnits mellan svenska kommuner och kommuner i andra nordiska länder. På senare tid har också kommit vänorter i länder utanför Norden. De politiska förändringarna i Östeuropa har ytterligare utvidgat de svenska kommunernas

och landstingens vänskapsutbyte med andra länder.

En annan form av samarbete med kommuner i andra länder är det s k gränssamarbetet mellan gränskommuner, exempelvis mellan svenska och finska kommuner i Tornedalen. Gränssamarbetet kan komma att utsträckas till att avse även länder som vi har enbart vattengräns med, t ex Ryssland, Balticum, Polen, Tyskland, Danmark. F n utreds gränssamarbetet.

Enligt lagen om humanitärt bistånd (1991:901) kan svenska kommuner och landsting överlämna utrustning som kan avvaras till länder som befinner sig i nödsituation. Den utrustning som lämnats har i stor utsträckning varit sjukvårdsmaterial och sjukvårdsutrustning.

I samband med detta får kommuner och landsting bl a sända över personal som instruerar personal vid den mottagande instansen hur utrustningen används. Detta senare blir en form av gratis tjänsteexport. Även denna form av samarbete har ökat efter de politiska förändringarna i Östeuropa.

Genom lagen om kommunal tjänsteexport kan svenska kommuner och landsting sälja sitt kunnande eller producera och sälja tjänster till köpare i andra länder. Det mest förekommande exemplet på tjänsteproduktion är sjukhusvård till utländska patienter. Tjänsteexport kan kommun och landsting bedriva antingen som underkon-sulter till privata företag respektive staten eller efter dispens från

regeringen på egen hand.

Dessa olika former av kommunala kontakter går ibland in i varandra och därför kan gränsdragningsproblem uppstå. Kommunal tjänsteexport kännetecknas dock av att ersättning utgår för den svenska kommunens/landstingets insats. Denna ersättning betalas av kunden eller av biståndsorgan såsom BITS (=Beredningen för Internationellt Tekniskt-Ekonomiskt Samarbete) och SIDA (=Swedish International Development Authority, Styrelsen för Internationell Utveckling).

Många biståndsprojekt som initieras och finansieras av SIDA eller BITS består av eller involverar kommunal tjänsteexport. De kanaliseras ibland via Kommunförbundet.

Den kommunala tjänsteexporten kan delas in i två olika typer:

- Försäljning till utländsk köpare av kunnande i form av konsultinsatser m m, vilket även kallas systemexport.
- Tjänsteproduktion i Sverige åt utländsk köpare, t ex sjukvård åt utländska patienter, utbildning i Sverige av utländsk personal och laboratorieanalyser i Sverige. Detta kan också kallas uppdragsverksamhet.

3. INTERNATIONALISERING

3.1 Ökad internationalisering

Intresset bland kommuner och landsting för internationella frågor har ökat på sista tiden. Till detta torde finnas främst två förklaringar. Den ena är utvecklingen i Östeuropa, där flera av våra grannländer demokratiseras och behöver hjälp med bl a uppbyggnad av en ny, demokratisk samhällsstruktur. Den andra är EG-frågan som genom EES-avtalet kommer oss mer inpå livet.

De utökade kontakterna kanaliseras på olika sätt. Vänortssamarbete, gränssamarbete, tjänsteexport, bistånd inom ramen för bestämmelserna om kommunal katastrofhjälp och humanitärt bistånd är olika former för detta.

Internationellt samarbete förekommer även regionvis, t ex Mitt-Norden-samarbetet och Nordkalottsamarbetet. Regionvist samarbete torde också bli av större intresse i förhållande till EG, där regionen spelar en viktig roll.

Det ökade intresset har tagit sig många uttryck. Många publikationer om EG och Östeuropa har publicerats bl a av statliga myndigheter och av Svenska kommunförbundet. Utbildning i båda dessa frågor äger rum bland tjänstemän och politiker i kommuner och landsting.

Många kommuner har skaffat sig vänorter i Östeuropa, framförallt i Baltikum och Polen. Gentemot Östeuropa förekommer ett utvidgat vänortssamarbete som finansieras av BITS i samverkan med kommunförbundet. Gränssamarbete utvidgas. Inom svenska regioner sker samarbete om infrastrukturfrågor, näringslivsfrågor och frågor rörande EG och Östeuropa. Som exempel kan nämnas samarbetsregionerna Västsverige, Mälardalen och Sydsverige. Regioner bildas också över statsgränserna.

Vad kommer att hända i Sverige när och om vi kommer närmare EG, i första hand genom EES-avtalet och på längre sikt genom medlemskap? I Danmark har kommunerna sedan inträdet i EG visat ökat intresse för näringslivsfrågor och därmed förknippat internationellt samarbete inklusive kommunal tjänsteexport. Bl a genom att skaffa vänorter i andra EG-länder stöder de danska kommunerna de lokala företagens exportsträvanden.

Svenska kommuner har inte samma möjligheter till internationellt engagemang. Det utökade intresset för internationella frågor har dock medfört ett större utnyttjande av de möjligheter som står till buds. Önskemål om utökade befogenheter framförs också.

3.2. Internationellt bistånd

I samband med förslaget till ny kommunallag (Prop 1990/91:117) förelades riksdagen också förslag till ny lag om katastrofbistånd m

m. Lagen antogs av riksdagen. Tidigare lag (SFS 1975:494) in-
nebar att kommuner och landsting fick lämna humanitärt bistånd i
form av utrustning som kan avvaras till annat land vid katastroflä-
gen. Detta utvidgades nu till att gälla även när det på annat sätt
uppstår en nödsituation. Lagen utvidgades också till att gälla för
kyrklig kommun.

I propositionen nämns särskilt förhållandena i Öst- och Centraleu-
ropa som exempel på annan nödsituation.

Många kommuner har skaffat sig vänorter i framförallt Baltikum och
Polen. Det förekommer idag ett omfattande vänortsutbyte och
hjälparbete mellan å ena sidan svenska kommuner och landsting, å
andra sidan kommuner, regionala organ och staten i Baltikum och
Polen. Framförallt sjukvårds- och kontorsmaterial sänds över till
Polen och Baltikum inom ramen för denna lagstiftning.

Även organ inom svenska kyrkan lämnar bistånd till bl a Östeuro-
pa.

3.3. Vänortssamarbete

Ursprunget till vänortsrörelsen torde vara de adoptivorter som
städer i Sverige skaffade sig i Finland under Sovjetunionens an-
grepp 1939 - 40. Dessa adoptivorter blev föremål för bistånd från
de svenska städerna. I ett senare skede av kriget inleddes de s k

fadderortsförbindelserna som omfattade alla de nordiska länderna. Även dessa avsåg att kanalisera hjälpbehov.

Efter kriget övergick fadderortsverksamheten i vänortssamarbetet. Detta avsåg att bygga ut de kulturella kontakterna mellan de nordiska länderna. Under årens lopp har vänortsrörelsen utvecklats och de flesta svenska kommuner har i dag åtminstone någon nordisk vänort.

Från 1950 tog några kommuner kontakter med utomnordiska kommuner för att etablera vänortskontakter, först i England. Detta har utvecklats vidare och ett stort antal kommuner har nu utomnordiska kontakter.

Efter de politiska förändringarna i Östeuropa har intresset för vänorter i framförallt Polen och Baltikum starkt ökat. Många svenska kommuner och även landsting har etablerat kontakter på andra sidan Östersjön.

Från 1989 har kommunförbundet engagerat sig i stödverksamhet till Polen och Baltikum.

Kommunförbundet har avtalat med Polens regering om följande insatser:

- Sända kontorsmaterial till Polen.

- Utbildning.
- Utbildning av utbildare.
- Utveckling av vänortssamarbete utöver tidigare gränser.

Utöver vänortssamarbetet förekommer också ett regionalt samarbete mellan kommunförbundets lokala länsavdelningar i Sydsverige och länsparlament i norra Polen.

Både det utökade vänortssamarbetet och det regionala samarbetet finansieras med medel från BITS som ställts till Kommunförbundets förfogande.

Utökat vänortssamarbete uppmuntras även med Baltikum. Även detta finansieras med medel från BITS.

Ett 90-tal projekt med utökat vänortssamarbete är på gång f n. Dessa innefattar många olika ämnen. Demokrati och kommunal förvaltning, räddningstjänst, miljöskyddsfrågor, skolfrågor och näringslivsfrågor hör till dem. Avgränsningen mot kommunal tjänsteexport kan vara svår att dra.

3.4. Gränskommunalt samarbete

Sedan gammalt finns ett gränssamarbete mellan svenska och

norska kommuner respektive svenska och finska kommuner.

1977 träffades en överenskommelse mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige om kommunalt samarbete över riksgränserna. Sverige har också anslutit sig till en europeisk ramkonvention om samarbete över riksgränser.

För närvarande utreds gränssamarbetet av en arbetsgrupp inom civildepartementet enligt beslut av departementschefen (C91/1956/KO).

4. DANMARK

4.1 Systemexport

Ett viktigt motiv för den svenska lagen om kommunal tjänsteexport var att kommuner och landsting härigenom skulle kunna främja näringslivets export av produkter som hänger samman med kommunal verksamhet.

I Danmark, där uttrycket systemexport (=tjänsteexport i betydelsen kunskapsförsäljning, inte tjänsteproduktion hemma för utländsk marknad) används, är detta motiv än mer uttalat. I de nya lagarna som reglerar tjänsteexport, antagna år 1992, behandlas systemexport bland andra möjligheter att stödja näringslivet. Delvis kan detta

hänga samman med Danmarks medlemskap i EG, där gränsen mellan exportmarknad och inhemsk marknad blir mindre tydlig.

Lagarna heter följaktligen:

- "Lov om kommuners og amtskommuners deltagelse i erhvervsudviklingsaktiviteter" (=näringslivsutvecklingsaktiviteter) och
- "Lov om kommuners og amtskommuners samarbejde med aktieselskaber m.v."

Lagarna antogs av Folketinget den 14 maj 1992.

Kommunal tjänsteexport var tillåten och förekom i Danmark även tidigare, men den lagliga regleringen var inte helt klar. Genom den nya lagstiftningen har läget klarlagts och nya möjligheter har öppnats.

Den nya lagstiftningen torde vara ett resultat av det Danska kommunförbundets (Kommunernes Landsforening) arbete. Bl a har man kallat till debattmöte mellan Kommunernes Landsforening, Folketingets Erhvervsudvalg och Folketingets Kommunaludvalg den 14 mars 1991.

I programskriften inför debattmötet framför man de ekonomiska problemen som bakgrund till de önskade förändringarna. Man fram-

håller att det råder bred politisk enighet om att Danmarks ekonomiska problem först och främst skall lösas genom tillväxt och utveckling i den privata sektorn.

Storleken på de ekonomiska problemen, utmaningarna från EG:s inre marknad och den generella internationaliseringen ställer krav på ökad kvalitet, effektivitet och förnyelse i den danska näringslivspolitikerna. En utveckling av lokala/regionala näringslivsmiljöer framhålls som önskvärd för 90-talet. Den danska kommunala sektorn är särskilt väl ägnad att spela en framträdande roll i detta p g a den politiska decentraliseringen och därtill knuten lokal/regional administrativ expertis.

Landsforeningen föreslår följande ramar för den kommunala näringslivspolitikerna:

1. Kommunalt deltagande i systemexport
2. Kommunal medfinansiering av EG-program
3. Möjlighet att starta företag för utveckling av näringslivet tillsammans med privata intressenter
4. Bättre möjligheter till investering i lokal infrastruktur för näringslivet
5. Möjlighet till finansiering av regionala utvecklingsprogram

I programskriften framhålls vidare att det kommunala engagemanget inom näringslivspolitikerna ökat mer och mer och exempel ges på stödåtgärder som kommunerna företar för att utveckla det lokala näringslivet.

Beträffande systemexport föreslår Landsforeningen:

Kommuner och landsting bör få delta i systemexport och samlingsprojekt med privata företag inom ramen för det kommunala verksamhetsområdet. Därmed ökas möjligheterna att utnyttja den stora offentliga sektorns kunskaper aktivt för att skapa tillväxt och ökad export.

Landsforeningen föreslår att enskilda, kommuner och landsting bör kunna starta bolag för näringslivsutveckling, där det offentliga andelen inte bör få överstiga 49 %.

I huvudsak överensstämmer de nya lagarna med Landsforeningens förslag. Beträffande tjänsteexport lyder lagtexten:

§ 3. Kommuner og amtskommuner kan med henblik på eksport afhaende viden, som er oparbejdet i kommunen eller amtskommunen i forbindelse med løsning af kommunale eller amtskommunale opgaver. Kommuner og amtskommuner kan desuden forarbejde og videreudvikle denne viden med henblik på salg til eksport.

Stk. 2. Kommuners og amtskommuners eksport af viden kan finde sted ved:

- 1) Eksport på underleverandørvilkår gennem danske virksomheder.
- 2) Udlån av medarbejdere till danske eller udlandske virksomheder eller myndigheder.
- 3) Direkte eksport til offentlige eller private købere i udlandet.

Stk. 3. Salg af den i stk. 1 nævnte viden må ikke påføre private virksomheder urimelig konkurrence og må ikke give enkelte virksomheder en urimelig fortrinsstilling.

Stk. 4. Det er en betingelse for kommuners og amtskommuners salg af viden til eksport, at aktiviteten over en vis periode som et minimum hviler i sig selv. Industriministeren bemyndiges til at fastsætte nærmere regler herom samt om priskalkulation i forbindelse med salg af den i stk. 1 nævnte viden.

Den andra lagen, om samarbete med aktiebolag, innebär att kommuner och amtskommuner kan vara delägare i aktiebolag som för försäljning bearbetar och vidareutvecklar kunnande, produkter och tjänster. Dessa skall grundas på kommunalt vetande som har uppkommit i samband med den kommunala eller amtskommunala verksamheten. Denna försäljning kan avse såväl försäljning inom landet som utom landet. Den kan rikta sig både till offentlig och privat uppköpare.

En kommuns eller amtskommuns samlade insats i sådana bolag får uppgå till högst 10 miljoner kronor och kommunen får inte ha aktiemajoriteten i något bolag. Industriministern har vissa möjligheter att lämna dispens.

Danska kommuner får alltså på egen hand bedriva tjänsteexport i betydelsen kunskapsförsäljning/systemexport, men inte i betydelsen tjänsteproduktion. Tjänste- och varuproduktion som har anknytning till kommunal verksamhet kan däremot bedrivas i aktiebolagsform tillsammans med andra intressenter men där kommunen inte får ha aktiemajoritet. Totalt tio miljoner kr får en kommun eller ett amt alltså satsa i sådana bolag.

4.2 Näringslivsutveckling

De nya danska lagar som antogs av Folketinget den 22 maj 1992 behandlar förutom tjänsteexport kommunal näringslivspolitik. De möjliggör för kommuner och amt (=landsting) att satsa pengar i näringslivsutveckling, ensamma eller i förening med privata intressenter. Det får dock inte ske i form av bidrag till enskilda företag.

Den ena lagen, "Lov om kommuners og amtskommuners deltagelse i erhvervsudviklingsaktiviteter", lyder i 1 §:

Lovens formål er at fremme kommunernes og amtskommunernes medvirken i den lokale erhvervsudvikling, at styrke de offentlige myndigheders samarbejde om erhvervsudvikling og at udvikle samarbejdet mellem offentlige myndigheder og de private erhverv om erhvervsudvikling.

Lagen möjliggör ungefär följande:

Kommuner och amtskommuner får ensamma eller tillsammans med andra starta näringslivsutvecklingsaktiviteter av olika slag och man får anslå medel till sådana aktiviteter. Man får också medfinansiera EG-utvecklingsprogram.

Kommuner och amtskommuner får också samarbeta med andra offentliga och enskilda parter för att utarbeta och genomföra regionala utvecklingsprogram som har till syfte att utveckla infrastruktur och främja näringslivsutveckling i ett större geografiskt område.

Den andra lagen, "Lov om kommuners og amtskommuners samarbejde med aktieselskaber m.v." möjliggör för kommuner och amtskommuner att bilda bolag med privata intressenter. I ett sådant bolag får kommunen äga högst 49 % av aktierna. Totalt får en kommun eller ett amt placera högst 10 Mkr i sådana bolag.

Ett bolag av denna typ får i huvudsak bearbeta och vidareutveckla vetande, produkter och tjänster som hänger samman med kommunal verksamhet och bedriva försäljning av varor och tjänster som hänger samman med den kommunala verksamheten såväl inom som utom landet.

Viss oklarhet råder dock beträffande den exakta tolkningen av denna lag.

5. ENKÄT

Lokaldemokratikommittén har under våren 1992 sänt ut en enkät till landets kommuner och landsting där bland många andra frågor också togs upp frågeställningar rörande tjänsteexport och humanitärt bistånd (beträffande frågeformuleringarna, se bilaga).

SAMMANSTÄLLNING ÖVER SVAREN:

5.1 Internationellt bistånd (Frågor och siffersammanställning över svaren, se bilaga)

Av 239 kommuner har 44 (18 %) och av 18 landsting 15 (83 %) lämnat humanitärt bistånd enligt lagen om internationell katastrofhjälp.

Av 215 svarande kommuner planerar 22 (10 %) och av 15 landsting planerar 8 (53 %) att lämna sådana hjälpinsatser.

Hjälpen förefaller i huvudsak avse kontors- och sjukvårdsmaterial. De flesta kommuner som besvarat frågan betecknar sin hjälpinsats som liten till omfattningen. Baltikum och Polen har oftast angivits som mottagarländer.

9 kommuner av 69 (13 %) och 7 landsting av 17 (41 %) har angett att man stött på problem av juridisk, ekonomisk eller praktisk karaktär.

5.2. Kommunal tjänsteexport (Frågor och siffersammanställning över svaren, se bilaga)

Av 235 kommuner anger 19 (8 %) och av 19 landsting anger 5 (26 %) att de f n är engagerade i tjänste-export.

Av 227 kommuner anger 13 (6 %) och av 19 landsting anger 6 (32 %) att de har varit engagerade i tjänsteexport.

Av 225 kommuner anger 21 (9 %) och av 18 landsting anger 4 (22 %) att de planerar att engagera sig i tjänsteexport.

Av 205 kommuner anger 9 (4 %) och av 19 landsting anger 3 (16 %) att de är intresserade av att engagera sig i tjänsteexport inom en period av två till fem år.

Av 233 kommuner anger 9 (4 %) och av 19 landsting anger 3 (16 %) att tjänsteman beviljats ledighet för att biträda t ex privat företag med export av kommunalt kunnande.

På frågan om kravet på dispens i lagen om kommunal tjänsteexport utgör ett hinder har många kommuner och landsting svarat att

så i hög grad är fallet. Av dessa har 28 motiverat sin ståndpunkt.

Motiv:

20 av dem åberopar i huvudsak att dispensansökan medför fördröjning, att det är byråkratiskt och/eller anser att kommunen skall ha självbestämmanderätt i tjänsteexportfrågor.

Övriga synpunkter:

- Sådana här projekt växer fram vid kontakter mellan företrädare för kommuner och ett dispensförfarande utgör då ett hinder som kan påverka genomförandet.
- Vid mindre omfattning av tjänsteexport sker ingen export om tillstånd måste inhämtas.
- Kravet på dispens är en restriktiv signal till kommunerna.
- Trenden mot ökade decentraliserade beslutsbefogenheter inom kommuner och landsting, intensiva kontakter med vänorter/vänlän, kommuner och landsting kapabla att bedöma behov och lämplighet utan överprövning av regeringen.
- Problemen är att kommunal "utrikespolitik" ej är tillåten och att skattepengar ej får användas till tjänsteexport. Men här är det inte fråga om utrikespolitik utan om humanitära hjälpinsatser av typen

"hjälp till självhjälp". Samtidigt kan kommunala insatser i form av tjänsteexport på sikt öppna nya marknader för kommunens företag och för vårt turistbolag.

- Önskvärdheten av att kunna ge sådant stöd har inte i tillräcklig grad prövats vid utarbetandet av kommunallagen.

- Om användandet av skattemedel i detta sammanhang anses viktigt får det liksom all annan skattemedelsanvändning prövas av väljarna vid allmänna val.

- Kravet på dispens kan medföra att kommunen avstår från satsningen. Mycket administrativ huvudbry används till att hitta en lösning eller för att gå runt problemet.

- Internationaliseringen som nu tar fart på alla plan med EES-avtalet (ev EG-anslutning) och utvecklingen i Östeuropa medför att internationella kontakter snabbt blir mycket vanligare. Kännetecknande är att kontaktnät skapas direkt mellan regioner eller kommuner i olika länder utan att den nationella nivån är involverad. Kontakten initieras ofta via lokala organisationer eller företag.

- Det är för Sverige viktigt att handlingsutrymmet för svenska kommuner och landsting utökas så att vi kan utnyttja den potential i kunnande och erfarenhet vi har inom den regionala och kommunala nivån för tjänsteexport. Detta kan också visa sig bli inkörsport för framtida affärer för svenska företag. Vi får i framtiden inte ha en

ordning som förhindrar affärsmöjligheter därför att våra beslutsvägar är för långa.

- Hindret upplevs lätt så pass stort att det gärna framstår som mindre önskvärt att exportera kunnande, och ett sådant ärende kan lätt ifrågasättas politiskt.

Några kommuner har angett att dispenskravet endast i låg grad utgör ett hinder. Fyra av dessa kommuner anför följande synpunkter:

- Tillståndsärendena har hittills handlagts mycket smidigt av regeringen.

- Med inriktning på Baltikum borde det inte finnas hinder för tjänsteexport utifrån regeringsuttalanden som stöd till detta område.

- Hittillsvarande erfarenheter tyder på statens stöd.

- Att ansöka om tillstånd är generellt alltid ett hinder.

5.3 Vad som är på gång i kommuner och landsting

37 kommuner och 8 landsting har i enkäten med ja besvarat någon eller några av frågorna om de varit eller är engagerade eller plane-

rar att engagera sig i tjänsteexport. Härtill kommer en (stor) kommun som inte besvarat enkäten men är mycket engagerad i tjänsteexport. De som svarat har redogjort för följande projekt:

Landstingen

Landstingen har angivit export av sjukvårdskunnande i huvudsak genom SwedeHealth. Dessutom har landstinget i Kristianstad angivit att man är engagerad i kunskapsexport till Östeuropa. Landstinget i Dalarna önskar exportera kunnsande inom sjukvård genom sitt bolag Dalamodellen AB.

Kommunerna

Av de 37 kommuner som varit eller är engagerade eller planerar att engagera sig i tjänsteexport har 33 mer eller mindre kortfattat besvarat frågan om vad för tjänsteexport som avses.

26 av kommunerna anger samarbetsprojekt med Östeuropa, närmare bestämt Baltikum och Polen. Två kommuner anger även Ryssland. Många av projekten avser fördjupat vänortssamarbete, ofta med bidrag från BITS kanaliserat via kommunförbundet.

Projekten avser miljöfrågor, t ex vatten-, avlopps- och avfallsfrågor, räddningstjänst, utbildning och information, bl a i demokrati, och andra liknande stödåtgärder. Gränsen mellan vänortsutbyte, tjänsteexport och kommunala biståndsåtgärder förefaller flytande.

Ytterligare två kommuner tar upp tjänsteexport inom ramen för vänortssamarbete. Det ena avser stöd åt finsk vänort med bl a byggnadsritningar, det andra som är på diskussionsstadiet, avser vänortsutbyte inom miljöskyddsområdet.

En kommun har haft en kommunal tjänsteman engagerad i biståndspprojekt i Zimbabwe i samarbete med kommunförbundet.

En kommun har planer på att tillsammans med privata företag marknadsföra kunnande inom VA-området till EG och Baltikum.

En kommun har haft ett samverkansprojekt med Kommundata inom tjänsteexportområdet.

Två storstäder har varit engagerade i många tjänsteexportprojekt, både som underleverantör till företag och på egen hand. Exporten har skett inom områdena sjukvård, va, miljö, data, energi och kommunikation.

6. DISPENSER

Sedan lagen om kommunal tjänsteexport trädde i kraft 1987 har nio ansökningar om dispens inkommit och samtliga har beviljats.

Därutöver har några muntliga förfrågningar gjorts som dock inte lett till någon ansökan.

Följande dispenser har lämnats:

Malmö stad har medgivits att få försälja ADB-system till andra nordiska länder. (Regeringsbeslut 1987-02-26).

Malmö stad ansökte den 10 december 1986 om dispens för att i samarbete med hårdvaruleverantören Tandem Computers sälja ADB-program till kommuner och landsting (motsvarande) i de övriga nordiska länderna. Programmen hade utvecklats av Malmö stad för den kommunala administrationen. Försäljningar till Norge och Finland var aktuella vid tiden för ansökan.

Västerås kommun har medgivits att få försälja sitt kunnande inom det flygtekniska utbildningsområdet. (Regeringsbeslut 1987-03-05).

Västerås kommun ansökte den 3 februari 1987 om dispens för att bedriva flygteknisk utbildning. Marknadsföring och försäljning skulle ske via ett särskilt bolag, Aviation College of Sweden AB (ACS), där kommunen åtminstone vid ansökningstillfället var ensam ägare.

Västerås kommun meddelade att de vidtog följande åtgärder för att begränsa riskerna för kommunen:

Exportrådet skulle anlitas för att hjälpa till med kunskap om exportaffärer och med marknadsföringen. I Kina sköttes marknadsföring-

en i samarbete med Swedavia (dotterbolag till Luftfartsverket), som erhållit garantilån från exportrådet för denna satsning. Kommunen meddelade vidare att man ämnade teckna försäkring för de af-färsmässiga riskerna.

Landstingsförbundet har medgivits att genom SwedeHealth och därmed samverkande regionala organisationer få exportera tjänster inom hälso- och sjukvårdsområdet. (Regeringsbeslut 1987-09-03).

SwedeHealth grundades ursprungligen 1982 som dotterbolag till LIC (Landstingens inköpscentral). Under 1986 omorganiserades bolaget. Det ägs numera av de sju landsting och kommuner som svarar för regionsjukvård samt Landstingsförbundet och Apoteks-bolaget.

De sju landstingen/kommunerna har egna organisationer för tjänsteexport. Den centrala organisationen SwedeHealth fungerar som paraplyorganisation och samordnare. Landstingsförbundet ansökte den 3 september 1987 om dispens för tjänsteexport inom området hälso- och sjukvård. Dispensen har generell karaktär och medger tjänsteexport inom sjukvårdsområdet för såväl SwedeHealth som de sju samverkande länsorganisationerna.

Genom beslut av regeringen 1992-05-27 har Stockholms läns landstings bolag, Stockholm Care AB, erhållit eget generellt tillstånd för tjänsteexport.

SwedeHealth och de sju länsorganisationerna ägnar sig huvudsakligen åt

- Patientvård
- Utbildning
- Konsultverksamhet

Allt inom områdena sjukvård, tandvård och laboratorieverksamhet.

STOCKHOLM CARE

Stockholm Care AB är ett av Stockholms landsting helägt aktieföretag. Det ingår i den gemensamma organisationen SwedeHealth AB, men har nyligen erhållit en generell dispens för att bedriva tjänsteexport på egen hand inom sjukvårdsområdet. Tjänsteexport i form av vård av utländska patienter har ökat kraftigt. Intäkterna belöper sig nu till cirka 24 Mkr per år för Stockholm Care:s del. Man bedriver aktiv marknadsföring. Klinikchefernas kontakter med kolleger i andra länder är viktiga för marknadsföring av högspecialiserad vård.

Stockholm Care ägnar sig också åt konsultverksamhet och bedriver utbildning, bl a i Baltikum.

GOTHENBURG CARE

Gothenburg Care tillhör paraplyorganisationen SwedeHealth och exporterar på SwedeHealths dispens. Gothenburg Care säljer sjukvård till utländska kunder för cirka 7 - 8 Mkr per år. Man arbetar också som konsult (systemexport) för cirka 3 Mkr per år. Härtill kommer utbildning av sjukvårdspersonal både inom och utom Sverige samt bemanning av utländska sjukvårdsinrättningar.

Just nu arbetar Gothenburg Care med ett projekt i Dubai inom öppen hjärtkirurgi: Man har åtagit sig att bemanna ett sjukhus under ett år.

På Island arbetar man med uppbyggnad av organdonationsprogram.

Gothenburg Care ordnar också utbildning för sjukvårdsstuderande från andra länder. Utbildningen avser specialistutbildning inom tandvård samt för läkare. Från Arabemiraten har man cirka 40 studerande per år.

Göteborgs kommun har medgivits att få försälja sitt kunnande vid utbyggnad av fjärrvämesystem i Oslo.

(regeringsbeslut 1988-03-03).

Göteborgs kommun ansökte 13 januari 1988 om dispens för att

Energiverken i Göteborg, EiG, skulle få assistera Oslo Lysverker med uppläggning och genomförande av utbildnings- och erfarenhetsöverföringsprogram för fjärrvärme.

Energiverken i Göteborg fick uppdraget genom personliga kontakter. Arbetet omfattade cirka 1 Mkr.

Göteborgs kommun har också medgivits att få lämna teknisk rådgivning för fjärrvärmesystem i Chicago.

(Regeringsbeslut 1988-09-08).

Göteborgs kommun ansökte den 30 mars 1988 om dispens för att Energiutveckling i Göteborg AB, ett kommunalt bolag som bildats för tjänsteexport, skulle få assistera Chicago med en förstudie avseende fjärrvärmeutbyggnad. Något mer än förstudien kom dock inte till stånd eftersom det visade sig att det inte gick att bygga ut fjärrvärme i Chicago.

Göteborg fick uppdraget bl a genom att Chicago och Göteborg är vänorter.

Stockholm Vatten AB har medgivits att få sälja konsulttjänster vid projektering av vatten- och avloppsanläggning i Warszawa. (Regeringsbeslut 1991-04-04).

Stockholm Vatten AB, ett av Stockholms stad ägt bolag, som svarar för Stockholms jämte några grannkommuners vatten- och avloppsservice ansökte den 12 mars 1991 om dispens för att bistå Warszawa va-verk med att komplettera dess reningsverk med en slam-avvattningsanläggning.

Stockholm Vatten AB:s insatser skulle finansieras med medel från BITS. Debitering skulle ske enligt affärsmässiga principer. Stockholm Vatten AB skulle vara ansvarig konsult gentemot Warszawa va-verk. En svensk underkonsult skulle anlitas av bolaget. Bolaget avsåg att teckna ansvarsförsäkring.

Stockholm Vatten AB skulle delta i alla faser av projektet, dvs tekniska diskussioner och beräkningar, val av optimala lösningar, utarbetande av principförslag, upphandling av utrustning, uppföljning av byggande och idrifttagande av den färdiga anläggningen.

Stockholm Vatten AB motiverade sitt engagemang bl a med att insatser som kan vidtas för att minska utsläppen av orenat avloppsvatten från andra länder kommer med all sannolikhet att på sikt gynna inte bara Östersjön i dess helhet utan också Stockholm och dess närmiljö.

Målsättningen med arbetet är att överföra teknologi och erfarenhet på olika nivåer beträffande avlopps-vattenteknik, projektstyrningsteknik, projekteringsmetodik, upphandlingsförfarande, finansiering, drift- och underhåll samt styrning och instrumentering.

Den utrustning, som installerats, har levererats från svenska företag.

Stockholm Vatten AB har också medgivits att få sälja konsulttjänster vid utveckling av vatten- och avloppshantering i de östeuropeiska länderna runt Östersjön. (Regeringsbeslut 1991-09-05).

Den andra dispensen är ett generellt tillstånd för Stockholm Vatten AB att vara ansvarig konsult gentemot vatten- och avloppsverk i de östeuropeiska länderna runt Östersjön. Tjänsterna avser kunskapsöverföring vad gäller t ex teknikutveckling, upphandling och företagsutveckling. Engagemang skall ske utifrån affärsmässiga grunder.

Stockholms Vatten AB beskriver syftet med sitt engagemang på följande sätt:

Värna om vår gemensamma resurs - Östersjön. Vi har en god kunskap om det allvarliga tillståndet i Östersjön. Vi har kompetens att bedöma vilka lösningar som är erforderliga för stora reningsverk i syfte att på sikt förbättra detta tillstånd. Behovet av insatser är akut. Därför ser vi

det som nödvändigt med ett ökat engagemang gentemot de Östeuropeiska länderna runt Östersjön.

Kunskapsöverföring vad gäller t ex teknikutveckling, upphandling och företagsutveckling. Vilket på sikt beräknas kunna medföra positiva effekter för det svenska näringslivet inom ramen för ett vidgat utbyte gentemot t ex de Baltiska länderna och Polen.

Utveckling och stimulans för personalen inom Stockholms Vatten. Med tanke på den ökande internationaliseringen är det nödvändigt att vår personal ges möjlighet att utveckla sitt engagemang utanför vårt lands gränser och då i synnerhet i de europeiska länderna. Ett sådant ökat internationellt engagemang ser vi också som en angelägen kompetenshöjande insats inom vår verksamhet.

Stockholm Vatten AB påpekar också att den teknik företaget till stora delar arbetar med baserar sig på utrustning från svenska industri. Ett konsult-engagemang för Stockholms Vatten AB torde därför medföra ökad efterfrågan på svenska produkter.

Stockholms Fastighetskontor har medgivits att få sälja konsulttjänster åt Estonian Heating Association. (Regeringsbeslut 1992-02-13).

Energi- och miljöbyrån vid Stockholms Fastighetskontors Byggavdelning ansökte om dispens den 14 januari 1992 för att åta sig konsultuppdrag åt Estonian Heating Association i Estland i syfte att undersöka och demonstrera den energihushållningspotential som finns inom den estniska bostadssektorn.

Fastighetskontoret har avtal som ansvarig konsult med Estland. Engagemanget finansieras helt av BITS.

Stockholms läns landsting har medgivits att genom Stockholm Care AB på egen hand få exportera tjänster inom hälso- och sjukvårdsområdet. (Regeringsbeslut 1992-05-27).

7. ANDRA INTRESSANTA TJÄNSTEXPORTPROJEKT

SVENSKA KOMMUNFÖRBUNDET

Svenska kommunförbundet har varit engagerade i ett biståndsprojekt i Zimbabwe. Detta kom till stånd efter en förfrågan från SIDA. Projektet innefattar omstrukturering av kommuner och utveckling av lokalt självstyre. Tjänstemän från olika kommuner deltar i projektet och är då tjänstlediga från sin kommunala tjänst.

GÖTEBORGS SPÅRVÄGAR

Göteborgs spårvägar har arbetat som underkonsult åt ABB vid export av spårvägssystem till Istanbul. Man tyckte att det var tryggt att arbeta åt ett företag som hade erfarenheter av export och internationella avtal. Men efter denna första erfarenhet har man lärt sig så mycket att man skulle klara av att exportera kunnande på

egen hand.

Göteborgs spårvägar hade följande uppgifter i Istanbulprojektet:

I skede 1: Utbildnings- och organisationsförslag, bemanningsplan, kvalifikationsbeskrivningar, samt utföra utbildningar.

I skede 2: Samordning mellan arbete och trafik.

Sedan projektet slutförts har Göteborgs spårvägar ibland varit rådgivare i trafiktekniska frågor åt Istanbulspårvägar. Beroende på omfattningen har man ibland debiterat, ibland inte.

HT-DATA, GÖTEBORGS HAMN

HT-data är ett databolag som ägs av Göteborgs hamn. Man arbetar med drift och utveckling av datasystem för transporter och godshantering. Av omsättningen på 25 Mkr avser hälften Göteborgs hamn och hälften andra kunder.

Man började arbeta åt hamnen och sedan åt företag som arbetar mot hamnen, t ex skeppsmäklare, tullen, bilspedition, ASG, Stora.

Det finns privat konkurrens inom verksamhetsområdet. HT-data säljer sina datasystem till utländska både offentliga organ och

privata företag.

Marknadsföring sker genom annonser i internationella facktidsskrifter och genom Göteborgs hamns utländska kontakter, bl a i samband med studiebesök i hamnen. Exportrådet samt internationella seminarier och konferenser är andra marknadsföringsmöjligheter som HT-data utnyttjar.

GRYAAB

Göteborgs RYA-verk AB är en reningsanläggning som ägs av Göteborg och sex förortskommuner.

GRYAAB har ett konsultuppdrag i Bangkok som finansieras med BITS-medel. Det avser konstruktion av renings- och avloppsanläggning, vilket Bangkok saknar.

Tidigare hade man i Bangkok anlitat privata engelska konsulter. Eftersom man inte hade någon erfarenhet av avloppsanläggningar kunde man inte ställa de rätta frågorna till konsulterna.

I Bangkok har GRYAAB uppfattats som mera neutral.

GRYAAB har avtal med BITS om konsultverksamheten i Bangkok och behöver därför ingen dispens.

GRYAAB:s engagemang i Bangkok har lett till att privata svenska konsultföretag erhållit uppdrag direkt i Bangkok inom projektets ram för 2 à 3 Mkr.

GÖTEBORGS VA

Göteborg har en kolreaktiveringsanläggning, som har överkapacitet. Göteborg utför reaktivering åt Norge, Finland och andra svenska kommuner. Detta är en form av tjänsteproduktion inom landet för export.

8. EXEMPEL PÅ SYNPUNKTER SOM FRAMKOM VID INTERVJU- ERNA

8.1. Avgränsningar mellan gränskommunalt samarbete, vänorts- samarbete, bistånd och kommersiell tjänsteexport.

- Bistånd bör betalas centralt i landet. Ekonomiska konsekvenser av bistånd måste bedömas centralt.
- Vid tjänsteexport som bistånd från kommun/landsting blir det den mest generösa och inte den bästa kommunen/landstinget som exporterar sitt kunnande. För att sälja produkter krävs mycket, bl a en väl formulerad affärsidé. För att ge bistånd krävs inte så mycket. Man bör bygga nätverk

och kontakter och definiera vad som bör göras.

- Bistånd i form av överskottsmaterial kommer tyvärr ofta i orätta händer. Eventuellt bättre med kontrollerad försäljning av överskottsmaterial. Resultatredovisning bör då krävas.

- Erfarenheterna från Lettland är att många delegationer har varit där men inte mycket har utträttats.

-Vi bör kunna ge subventionerad hjälp österut för att på sikt hjälpa näringslivet här att få en ny exportmarknad.

- Uppbyggnad av kontaktnät med vänorter kan ge samarbete och underlätta för privata företag att försälja produkter.

- För projekt som innebär ökad rening av avloppsvattnet runt Östersjön saknas i regel finansieringsmöjligheter i de östeuropeiska länderna. Man är därför beroende av svenskt bistånd. Statliga svenska biståndsmedel är dock begränsade och flera viktiga projekt är nu vilande i brist på pengar. Eftersom vår egen närmiljö påverkas av kvaliteten på reningen av avloppsvatten som släpps ut i Östersjön kan det även ses som ett direkt svenskt intresse att dessa projekt genomförs. Därför borde svenska va-avgifter kunna användas till detta ändamål.

- Miljöfrågor i Estland är även av betydelse för Sverige.

8.2. Konkurrensförhållanden mellan kommuner/landsting och privata konsultföretag? Affärsmässighet i prissättning? Olika nischer i kompetensen?

- Kunskapsöverföring vad gäller t ex teknikutveckling, upphandling och företagsutveckling bör på sikt kunna medföra positiva effekter för det svenska näringslivet inom ramen för ett vidgat utbyte gentemot t ex de baltiska länderna och Polen.
- En tjänsteexporterande kommunal verksamhet påpekar att den teknik man till stora delar arbetar med baserar sig på utrustning från svenska industri. Ett konsultengagemang för den kommunala verksamheten torde därför medföra ökad efterfrågan på svenska produkter.
- Inom kommunal teknisk verksamhet har man i svenska kommuner ett kunnande inom management och finansiering som inte finns hos privata konsulter. Kommunal teknisk konsultverksamhet medför därför knappast någon konkurrens för privata konsultföretag. Tvärtom kan kommunalt engagemang innebära att privata svenska konsultföretag kan komma att anlitas som underkonsulter för speciella uppgifter där kommunen saknar kompetens. Detta har skett i en del fall.
- Den kommunala konsulten har ofta en egen nisch där privat konsultverksamhet saknar erfarenhet.

- Vi har erfarenhet av drift, underhåll, skötsel och projektledning. Det saknar i regel privata konsulter.

- Ibland kan den kommunala tjänsteexporten leda till att svenska hårdvaruleverantörer får order.

- Övertalighet kan inte lösas genom systemexport, men om vi kan sälja vårt kunnande kan vi hjälpa svensk exportindustri.

- Det svenska kommunala företaget uppfattades som mera neutralt och pålitligt än privata utländska konsulter.

- Det svenska kommunala företags tjänsteexportengagemang har lett till att privata svenska konsultföretag erhållit uppdrag direkt inom projektets ram för 2 å 3 Mkr.

- Genom kommunal tjänsteexport bygger man upp ett förtroende som kan medföra försäljning av andra produkter i framtiden, exempelvis från det privata näringslivet.

- Kommuner konkurrerar inte på lika villkor i förhållande till privata företag. Det krävs en ekonomisk bas för affärsverksamhet. Kommunerna kan falla tillbaka på skattemedel.

- Det kommunala tjänsteexportföretaget har samarbetsavtal med privata bolag. Man samarbetar om marknadsföringen av kostnads-skäl.

- Det finns privat konkurrens inom det kommunala data-området. Det kommunala dataföretaget säljer sina datasystem till utländska både offentliga organ och privata företag.
- Om vi utbildar och hjälper igång verksamhet i utlandet, finns förutsättningar för att de köper svenskt material.
- Debitering av tjänsteexport sker enligt samma grunder som används för interndebitering inom kommunen.
- Affärsmässighet med vinstbegrepp är ett viktigt krav som regeringen inte kan ge dispens ifrån.
- Man måste se på konkurrensaspekterna i förhållande till privata företag.

8.3. För- och nackdelar med att arbeta som underkonsult åt leverantör kontra att uppträda som självständig konsult

- Genom att arbeta som självständig konsult kan man vara neutral gentemot hårdvaruleverantör.
- Den utländske kunden, i regel en kommun, har haft större förtroende för kommuner som arbetat på egen hand. De har uppfattats som mer neutrala och som kolleger med ett inte enbart kommersiellt intresse.

- Vid arbete som underkonsult uppfattades det som fördelaktigt att inte själv behöva svara för marknadsföring, förhandlingar och avtal. Men efter att ha deltagit i tjänsteexport anser man att man skaffat sig erforderlig erfarenhet för att själva gå ut på marknaden.

- Om man inte själv är konsult gentemot köparen utan arbetar som underkonsult åt ett svenskt företag som levererar hårdvara, blir man uppbunden och uppfattas inte av köparen/kunden som neutral i sina bedömningar.

- En kommunal verksamhet som varit underleverantör åt ett exportföretag framhåller att köparen, en utländsk kommunal verksamhet, hade större tillit till den kommunala verksamheten än till exportföretaget. Det behövdes någon som "talade samma språk". Exportföretaget fick ibland kontakta kunden via personal från den kommunala verksamheten, som uppfattades mer som kollegor av kundens personal.

- Personal vid exportföretaget hade sett fördelar i att den kommunala verksamheten skulle varit engagerad som direktkonsult åt kunden för att därigenom få bättre relationer.

8.4 Kapacitet för tjänsteexport

- Inom ramen för vad den kommunala verksamheten arbetar med borde det vara möjligt att sälja sina tjänster. Exempelvis har man

överkapacitet på anläggningssidan på vintern. Det kunde då vara lämpligt att kunna sälja sina tjänster på detta område exempelvis till Sydeuropa, där klimatet tillåter anläggningsarbete även vintertid. Man skulle då kunna utnyttja organisationen optimalt och lättare kunna klara topparna på sommaren med en större organisation.

- Det är en kapacitetsfråga hur mycket man kan engagera sig i tjänsteexport. Även inom Sverige finns en marknad för kommunal konsultverksamhet.

- För den egna verksamheten innebär det stora fördelar att kunna utnyttja tillfällig eller säsongbetonad överkapacitet till tjänsteexport. Detta ökar lönsamheten.

8.5. Kompetens och risktagande. Faror och problem som bör undvikas grundat på erfarenheter från dem som har exporterat

- Någon form av stödorganisation behövs om många kommuner börjar med tjänsteexport, t ex i kommunförbundets regi.

- I Baltikum är det svårt att veta vem man jobbar åt på grund av organisationsförändringar. Detta kunde också medföra problem med vem som skall betala konsultverksamheten om det inte var helfinansierat av BITS.

- Beviljar svenska myndigheter visum för patient från visst land?

Svenska myndigheter kan ställa krav på förskottsbetalning för patienter från vissa länder. Invandrarverket är inte anpassat efter ett kommersiellt arbetssätt.

- Före dispensansökan brukar muntliga kontakter tas med UD:s handelsavdelning. Det är viktigt att kommunerna inte tar på sig allt- för stora risker.

- UD har inte ställt något krav på försäkring men man vill att kom- munerna begränsar sitt risktagande för att få dispens.

- För kommuner och landsting kan det i många fall vara en helt ny erfarenhet att göra affärer och förhandla. Kommersiell bedömning och kommersiell erfarenhet är viktiga. Slutförhandling och avtal är endast sista biten i denna process.

- Avtal och förhandlingar kräver kompetent hjälp. Arabländerna är härvid särskilt svåra. Tvister är mycket svåra att lösa. Även ett mi- nisterium kan låta bli att betala. En tvist kan ta sju år att lösa. Under tiden får man inga pengar.

- Juridisk del med avtalstecknande och förhandlingar kräver kom- petens.

- Avtalet är komplicerat. BITS har hjälpt till med det.

- Avtalet måste utformas på ett professionellt sätt.

- Avtalsformulering är komplicerat.
- Vilka lagar och vilket forum skall tillämpas vid tvister.
- Möjlighet att verkställa eventuella domar måste beaktas.
- Affärsöverenskommelser och förhandlingar har man inte kunskap om i kommuner.
- Valutabestämmelser kan utgöra problem.
- Ansvars- och skadeståndsfrågor måste regleras.
- Ansvarsförsäkring bör tecknas.
- Konsultförsäkring behövs.
- Det kommunala företaget brukar i sina avtal stipulera att svensk lag skall tillämpas och att svensk domstol skall avgöra tvister. Betalning sker ofta i US dollar, vilket kan vara ett problem med tanke på valutafluktuationerna.
- I utlandet accepteras inte alltid de höga svenska timarvodena för konsulter. Dagarvoden har visat sig lättare att få accepterade. Timpriserna är ofta lägre utomlands. Det är lätt att bli lurad i avtalen.

- Organisationsförändringarna i Östeuropa kan utgöra ett problem. Det kan vara svårt att finansiera tjänsteexport och svårt att få betalt efteråt.

-I exempelvis Östeuropa kan det vara svårt att få betalt. En del länder har svårt att få fram valuta. I samband med avtalet bör man därför göra upp en betalningsplan.

- Om man inte får betalt drabbas skattebetalarna.

8.6. Samordning av tjänsteexport.

- Med 24 exportbolag för hälso- och sjukvård blir det svårare för en svensk minister att hjälpa till med marknadsföring. En del projekt inom hälso- och sjukvård är så stora att Stockholm och Göteborg måste samarbeta om dem.

- Konkurrenten från England och Holland är lättare att klara om vi samarbetar.

- Framtagning av underlag för ansökan om bidrag från BITS kan vara förenat med stora kostnader. Det talar också för samordning. Andra kostnader som blir lägre vid samordning är marknadsföringskostnader. Vi kan behöva obligatorisk samordning för att inte få dubbla kostnader.

- I dagens läge råder hård konkurrens vad gäller internationell sjukvårdsproduktion. På grund av konjunkturedgången minskar även detta. Mycket av vår försäljning går nämligen till övriga Norden.
- Sjukhus byggs för export i Tyskland och Belgien. Detta kan medföra att vi tappar marknadsandelar.
- Omfattande marknadsföring behövs med exempelvis kungabesök. Patienterna måste veta vad Sverige är. Exempelvis skulle Sydsverige kunna sälja sjukvård till Nordtyskland, men vi har överkapacitet inom samma områden (där det förut var kö i båda länderna).
- Tung organisation behövs, dvs starkt välsignad från regeringshåll. Sedan kan utfördelning ske till landstingen.
- Vid tjänsteexport/bistånd till Östeuropa bör kommuner/landsting informera varandra. Bättre engagemang och mindre byråkrati om det inte samordnas utan man har direktkontakt. För stor apparat utan direktkontakter kan medföra maffiaproblem på mottagarsidan.
- Dock saknas någon inflytelserik samordnande kraft för sjukvårdsexport.
- För sjukvårdsutbildning i Estland har BITS överblick och gör bedömning. Mottagarlandet prioriterar.

8.7. Dispensbehov

- Kommuner och landsting bör själva kunna avgöra i vad mån de skall engagera sig i tjänsteexport. Sammanlagt har nio dispensansökningar kommit in till regeringen. Samtliga har beviljats. Utöver dessa har i några enstaka fall kommuner tagit muntliga kontakter. Dessa har dock inte lett till någon ansökan.

- Helt fritt för kommuner och landsting att exportera sina tjänster kan medföra negativa effekter på utlandsmarknaden med diverse småbolag som inte arbetar samordnat. Vissa sådana incidenter förekommer redan med nuvarande system.

- Dispensen kan ibland uppfattas som en offentlig "välsignelse" vilket särskilt i Mellanöstern uppfattas som positivt.

- Systemexport bör kunna ske utan dispens. Beträffande sjukvårdsförsäljning bör investeringar för export kräva dispens. Verksamheten bör ekonomiskt balanseras på sikt. Affärsmässighet bör iaktas i prissättningen.

9. SLUTSATSER OCH ÖVERVÄGANDEN

9.1. Nuvarande kommunala tjänsteexport

Nuvarande lagstiftning tillåter kommuner och landsting att bedriva tjänsteexport som underleverantör till svenskt exportföretag eller till staten. Efter dispens från regeringen kan kommun och landsting få bedriva tjänsteexport på egen hand. Vid behandling av dispensansökan granskas särskilt att kommunen eller landstinget inte tar onödiga risker utan bedriver exporten på ett ekonomiskt försvarbart sätt.

Det kan dock ifrågasättas om denna granskning tjänar något syfte. Kommuner och landsting bör själva bättre kunna bedöma riskerna och ta ett eget ansvar för sitt agerande. Detta motiveras närmare i avsnitt 10.1, sid 74 - 75.

Kommunal tjänsteexport måste enligt lagen alltid bedrivas affärsmässigt vare sig den sker på egen hand med dispens eller som underleverantör. Detta innebär bl a att full ersättning måste tas ut för de sålda tjänsterna. Kommuner och landsting får inte med skattemedel subventionera tjänsteexport.

Av enkäten och intervjuerna framgår att den kommunala tjänsteexporten har ganska liten omfattning. När lagen om kommunal tjänsteexport kom fanns ett intresse för att kommuner och landsting

skulle exportera sitt kunnande både som underleverantörer till svenska exportföretag och efter dispens på egen hand. Härigenom skulle kommunerna bereda mark för svenska exportföretag samt också direkt dra in pengar till landet.

Exportrådet främjade kommunal tjänsteexport bl a genom att anordna seminarier för intresserade kommuner och landsting. Exportrådet tillfrågade också de större kommunerna om vilket intresse de hade att delta i tjänsteexport och erbjöd sina tjänster för marknadsföring. Intresset föreföll dock inte särskilt stort.

Stockholm, Göteborg och Malmö är de enda kommuner som jämte Stockholms läns landsting i någorlunda omfattning bedrivit kommersiell tjänsteexport och haft framgång med detta. Andra försök har gjorts, men dessa har endast lett till begränsade exportinsatser. Särskilt Göteborgs kommun har varit mycket aktiv inom kommunal tjänsteexport.

På sistone har intresset för kommunal tjänsteexport ökat men det har då inte främst gällt kommersiell tjänsteexport utan tjänsteexport som bistånd till Östeuropa, särskilt Polen och Baltikum.

Under de år lagen om kommunal tjänsteexport har funnits har regeringen beviljat nio dispenser för kommuner/landsting som velat exportera på egen hand. Ingen ansökan om dispens har avslagits. Utöver de nio har ytterligare några förfrågningar gjorts, men de har inte lett till någon formell ansökan. Några dispenser som lämnats

avser inte ett visst projekt utan har mer generell karaktär, t ex dispensen till SwedeHealth.

Av enkäten framgår en viss irritation hos kommuner och landsting över kravet på dispens för att få exportera tjänster på egen hand. Dispensansökan tar dock i sig inte särskilt lång tid att handlägga så någon större tidsutdräkt är det inte fråga om. I ett fall har framförts att det kan vara en fördel med dispens. Det kan nämligen uppfattas som en officiell sanktion av tjänsteexporten, vilket någon gång visat sig värdefullt vid försäljning i Mellan- östern.

Som tidigare redovisats har Danmarks kommuner genom ny lag fått möjlighet att på egen hand sälja sitt kunnande till utländska köpare, s k systemexport. För Danmark är detta särskilt intressant genom medlemskapet i EG. Danska kommuner kan lämna anbud på konsultverksamhet i de utvecklingsprojekt som finansieras med EG-fonderna, exempelvis i Sydeuropa.

Som en följd av EES-avtalet kommer svenska kommuner att på samma villkor kunna lämna anbud på dessa projekt under förutsättning att den svenska lagstiftningen tillåter kommunal tjänsteexport.

EG-fondernas investeringar uppgår till cirka 100 miljarder ECU per år inklusive mottagarlandets egen andel i projekten.

9.2. Varför kommunal tjänsteexport inte fått någon större omfattning

För att kontinuerligt bedriva tjänsteexport krävs en omfattande marknadsföring. Fortlöpande information om vad som är på gång inom branschen erfordras. Man behöver försäljare som har goda kontakter. Just personliga kontakter är en viktig nyckel till framgång i all konsultverksamhet.

Man måste skapa sig ett gott rykte och förtroende i de kretsar som kan tänkas bli kunder. Detta kräver stora insatser vid konsultverksamhet i hemlandet och är desto svårare (och därmed också mer kostnadskrävande) vid konsultverksamhet utomlands.

Vid marknadsföring är det också av största vikt att veta vilka kunder man skall satsa på. Marknadsföring kan vara mycket kostnadskrävande och det är viktigt att koncentrera resurserna.

De kommuner som på egen hand erhållit tillfälliga tjänsteexportuppdrag har betonat att det ofta är genom personliga kontakter eller vänortsförbindelser man fått uppdraget. En kommun som satsar på tjänsteexport på egen hand skulle behöva bygga upp en marknadsföringsorganisation för att kunna räkna med någorlunda jämn verksamhet på tjänsteexportsidan. En jämn belastning på en viss nivå är också nödvändig för att kunna ge lönsamhet.

När kommunen arbetar som underleverantör åt svenskt exportföretag utnyttjas de kontakter som företaget har. Efterfrågan på kom-

munal medverkan vid export tycks emellertid inte ha varit så stor. Det kan finnas flera orsaker till detta. Efterfrågan på företagens produkter har givetvis betydelse, men även andra orsaker kan spela in.

Olika samarbetsformer med exportföretag kan vara av intresse även när kommunen avser att bedriva tjänsteexport i egen regi. Det kan vara ett sätt att minska kostnader och risktagande.

De tjänster man vill sälja kan behöva vidareutvecklas för anpassning till kundernas önskemål och behov redan i marknadsföringskedet. I det läget måste en satsning göras där det är osäkert vad som kan ge utdelning.

En kommun har normalt inte en överkapacitet i den storleksordningen att man kontinuerligt kan sälja sina tjänster. Man måste därför bygga upp en större resursbas av experter än som motsvarar det egna behovet. Man drar då på sig kostnader som måste fördelas på de projekt man får. Vid bristande order kan man göra en förlust.

Mycket arbete måste också läggas ned på offerter som inte leder till någonting. Man kan kanske räkna med att vart tionde anbud leder till order.

En kontinuerlig, kommersiell tjänsteexport innebär därför ett stort risktagande. För de flesta svenska kommuner är det därför knap-

past möjligt att bedriva en sådan verksamhet på egen hand. Detta kräver för stora satsningar i uppbyggnad av organisation med konsultpersonal och omfattande försäljningsverksamhet.

Den resursmässigt största kommunala tjänsteexporten är sjukvård som lämnas i Sverige åt utländska patienter. De flesta patienterna kommer från övriga nordiska länder. Sjukvården är en kommersiell kommunal tjänsteexport som bedrivs kontinuerligt. De tjänsteexporterande sjukvårdshuvudmännen har tillräcklig kapacitet för att klara en kontinuerlig tjänsteexport.

En möjlighet att bedriva fortlöpande tjänsteexport är att kommuner samarbetar exempelvis genom kommunförbundet eller på annat sätt för att gemensamt bedriva marknadsföring och skaffa sig goodwill. Den kapacitet som en enskild kommun inte kan bygga upp kan byggas upp gemensamt. Den eller de kommuner som för tillfället har överkapacitet kan ta uppdraget. Gemensamt kan ett flertal kommuner tillhandahålla erforderlig kapacitet.

SwedeHealth bygger på ett sådant samarbete. Man marknadsför gemensamt tjänsteexporten och fördelar uppdragen mellan sig. SwedeHealth samarbetar även med privata företag i branschen såsom Scandinavian Heart och Carlanderska. Man har upptäckt att alla tjänar på detta samarbete. Det gäller att kunna hävda sig gentemot stora utländska konkurrenter.

Exportrådet kan också hjälpa till med marknadsföring. Eftersom

exportrådets verksamhet skall intäktsfinansieras måste man ta betalt för marknadsföring. Exportrådet besitter värdefull kompetens för export och skulle kunna hjälpa flera kommuner samtidigt. Därigenom kan kostnaderna fördelas på fler.

Vi finner således att

Kommuner kan samarbeta med exportföretag om tjänsteexport och därvid ha nytta av företagets marknadsföringsresurser. Detta hindrar inte att kommunerna uppträder som självständiga konsulter.

Kommuner kan gå samman och dela på kostnaderna för marknadsföring och gemensamt hålla tillräcklig kapacitet för kontinuerlig konsultverksamhet. Detta kan exempelvis ske genom kommunförbundet.

Kommuner kan ta tillfälliga konsultuppdrag som erhålls ex genom personliga kontakter eller vän-ortsförbindelser och inte kräver omfattande marknadsföring. Kommuner kan använda tillfällig överkapacitet för att klara av enstaka uppdrag av mindre omfattning.

Kommuner kan åta sig tjänsteexportuppdrag genom SDA eller andra biståndsorgan.

Kommuner kan INTE räkna med att på egen hand beriva en omfattande tjänsteexport som ger stor lönsamhet. Det medför alltför stora risker för förluster.

Kommuner kan INTE räkna med att lösa övertalighetsproblem eller ekonomiska problem genom tjänsteexport.

Exportföretagens efterfrågan på kommunal medverkan har hittills inte varit stor.

9.3. Förhållandet mellan kommunerna och det privata näringslivet vid tjänsteexport

Kommuner som bedrivit tjänsteexport har många gånger kunnat ge draghjälp åt svenska konsultfirmor och svenska hårdvaruleverantörer. Kommunal tjänsteexport kan också skapa en goodwill för Sverige och svenska produkter som på sikt kan öka försäljningsmöjligheterna i länder dit svenska kommuner exporterar sitt kunnande.

Ett svenskt exportföretag, en hårdvaruleverantör, kan förbättra sin säljposition genom att ha tillgång till en referenskommun där man är beredd att stödja försäljningen genom att hjälpa en eventuell köpare med konsultverksamhet. Härigenom kan köparen få en komplett lösning omfattande teknik, hårdvara och systemlösning.

9.3.1. Konkurrensförhållanden mellan kommun och privat näringsliv

Avsikten med kommunal tjänsteexport är inte att konkurrera med företag inom områden där dessa besitter ett kunnande. Tjänsteexport bör därför endast få omfatta kompetenslig verksamhet jämte stödfunktioner. Man tar då tillvara den kunskap som redan finns i organisationen och skapar inte nya områden för konsultverksamhet.

Med stödfunktioner avses exempelvis fastighetsskötsel och -underhåll, städning m m. Detta är funktioner som i sig inte är kompetensliga men blir kompetensliga när de utgör stödfunktion till kompetenslig verksamhet. Normalt torde exempelvis städning eller fastighetsunderhåll utan samband med kommunal verksamhet inte vara kompetensligt. Uttrycket stödfunktion är en företagsekonomisk fackterm, som vill uttrycka att funktionen ifråga inte är det egentliga syftet med verksamheten.

Det kan ibland vara nödvändigt att bearbeta och anpassa sin produkt något för att den lättare skall kunna säljas. Detta bör vara tillåtet inom rimliga gränser. Ibland kan också säsongbetonad och annan tillfällig överkapacitet utnyttjas genom tjänsteexport. Härigenom kan kommuners och landstings resurser utnyttjas effektivare.

I många fall innebär därför kommunens uppträdande på konsultmarknaden ingen konkurrens för privata konsultföretag

Framför allt inom det kommunaltekniska området kan det finnas privata konsultföretag med kunnande inom samma verksamhetsområden som kommunen. Men kommunerna har ofta ett kunnande inom andra delar av detta verksamhetsområde än de privata konsultföretagen. Kommunerna har erfarenhet av management, projektledning, drift och finansiering, medan privata konsulter har sitt kunnande inom tekniska och andra speciella delar av verksamheterna.

Vid flera tillfällen när kommuner uppträtt som konsulter har det lett till att privata svenska konsultföretag anlitas för specialuppgifter där kommunen inte har tillräcklig kompetens. Detta kan ske i samma utsträckning som kommunerna själva skulle ha anlitat motsvarande privat konsulthjälp.

I ett fall ledde ett kommunalt tjänsteexportåtagande till att privata svenska konsulter anlitas för en summa som var tio gånger så stor som värdet av kommunens insats.

9.3.2. Prissättning och affärsmässighet

I nuvarande lag om kommunal tjänsteexport anges att verksamheten skall bedrivas på affärsmässiga grunder. Detta avser bl a prissättningen. Syftet med denna bestämmelse är att förhindra att konkurrensen gentemot privata företag snedvrids. Genom denna bestämmelse har man gjort ett avsteg från självkostnadsprincipen som annars normalt gäller vid kommunal prissättning.

Affärsmässig prissättning är ett begrepp som inte är entydigt i sin definition. Normalt torde det avse att man begär ett pris som täcker de totala kostnaderna inklusive marknadsföringskostnader och kompensation för risktagande samt ger en viss vinst.

Eftersom tjänsteexporten för en kommun enbart är en biprodukt och kan vara en möjlighet att utnyttja tillfällig eller säsongsbetonad överkapacitet kan en sådan prissättning baserad på marginalkostnaden ge lönsamhet.

Ett privat företag kan också lägga sig på en lägre prisnivå än som motsvarar totalkostnaderna. Av konkurrens- eller andra skäl tar man ut ett pris där man enbart får marginalkostnaderna täckta.

Viss försäljning vid sidan av den vanliga verksamheten kan även för ett privat företag ge möjlighet att utnyttja tillfällig överkapacitet och därmed föranleda en liknande prissättning baserad på marginalkostnadsberäkning. För ett specialiserat konsultföretag däremot kan tjänsteexport vara en mycket viktig inkomstkälla som måste bidra till företagets totala kostnader.

En prissättning baserad på ett marginalkostnadstänkande kan därför innebära att konkurrensen snedvrids.

9.3.3. Underleverantör contra egenregi

Vid intervjuer med dem som har erfarenhet av tjänsteexport har framkommit följande när det gäller för- och nackdelar med att uppträda som underleverantör respektive bedriva tjänsteexport på egen hand:

Om en kommun uppträder som självständig konsult åt en annan, utländsk kommun uppfattas den som mer neutral än om den är underleverantör till ett privat företag. Detta medför att kunden får större förtroende för konsulten. Även för exportföretaget kunde det vara en fördel att den kommunala verksamheten uppträdde som självständig konsult. Kommunen har då större möjligheter att medla mellan företaget och kunden när man är oense om något.

I något fall angavs i intervjuerna att det var tryggare att vara underkonsult åt ett företag som hade stor erfarenhet av exportverksamhet. Men efter att ha arbetat tillsammans med företaget vid ett tillfälle ansåg man sig ha tillräcklig erfarenhet för att kunna agera självständigt. Man hade också fortsatt konsultverksamheten på egen hand åt samma kund med några smärre uppdrag.

Men ur marknadsföringssynpunkt ansåg man att det fanns många fördelar med att samarbeta med ett stort, välrenommerat företag. Det underlättade i stor utsträckning möjligheterna att få order, ansåg man. Ett sådant samarbete kan dock kombineras med att kommunen uppträder som självständig konsult.

9.4. Svårigheter vid tjänsteexport

För många tjänstemän i kommuner och landsting kan det vara en ny erfarenhet att göra affärer och förhandla. Kommersiell bedömning och erfarenhet är viktiga för framgång i tjänsteexportaffärer liksom vid all affärsverksamhet.

Vid framgångsrik tjänsteexport måste många barriärer övervinnas. En första svårighet är språket. Vid systemexport är språket en mycket viktig länk för att förmedla kunnandet. Som tidigare nämnts är framgångsrik konsultverksamhet en fråga om förtroende. Förtroende skapas lättare om man direkt och på ett korrekt sätt kan förmedla tankar och idéer till den presumtive kunden. Allt detta medför att goda språkkunskaper i hög grad underlättar tjänsteexport.

En annan svårighet som alltid finns är skillnader i kultur och tänkesätt. Denna skillnad varierar i svårighetsgrad för olika länder. Skillnaden mellan Sverige och övriga nordiska länder är ganska liten men inte helt obefintlig. Skillnaden i kultur och tänkesätt mellan Sverige och t ex ett muslimskt land i Mellanöstern är mycket större. Sådana skillnader påverkar möjligheterna att skapa förtroende och gör därmed försäljningsarbetet svårare.

Östeuropa skiljer sig också från Sverige. Begrepp kan ha en annan betydelse än hos oss. Ekonomisk terminologi är annorlunda. Man har under tidigare totalitära regimer vant sig vid att tänka och hand-

la på ett annat sätt än vi är vana vid. I nuvarande uppbyggnadsskede i Östeuropa kan det vara svårt att veta vilken instans man skall förhandla med.

Allt detta kan skapa svårigheter och missförstånd vid kontakter mellan svenska kommuner och kommuner eller annan offentlig verksamhet i andra länder.

Avtal och förhandlingar vid tjänsteexport är mer komplicerade än vid affärer inom landet och kräver professionell hjälp. Ansvars- och skadeståndsregler måste regleras. Enligt vilka lagar och vid vilket forum skall tvister slitas?

Möjligheten att verkställa eventuella domar måste också beaktas. - Hur skall betalning ske och i vilken valuta? Vad skall hända vid valutakursförändringar? Detta är exempel på frågeställningar som måste belysas i ett tjänsteexportavtal.

I länder med andra kulturer måste man ha hjälp av någon som är väl insatt i landets rättsskipning. Exempelvis kan affärer med arabiska länder ställa stora krav på insikt i landets förhållanden. Tvister är ofta mycket svåra att lösa. Det kan ta åtskilliga år. Under tiden erhålls ingen betalning.

Vid konsultverksamhet kan man råka ut för skade-ståndskrav. Det är därför viktigt att försäkra sig mot detta så att det inte drabbar skattebetalarna i kommunen. Skadeståndskrav kan bli aktuellt

exempelvis när en felbedömning görs av den tjänsteman som arbetar med konsultuppgifter.

Om exempelvis en byggnad skall uppföras och grundförhållandena inte har undersökts tillräckligt noga och byggnaden därför inte får tillräckligt stabil grund kan det bli svåra sättningar i byggnaden. Det kan i värsta fall leda till att byggnaden måste rivas och uppföras på nytt. Om en svenska kommun har varit ansvarig konsult för en sådan byggnation kan kommunen råka ut för ett mycket stort skadeståndskrav.

9.5. Varför kommunal tjänsteexport?

Den kommunala tjänsteexporten i kommersiell form kan tjäna flera syften. Direkt kan den ge kommunen exportintäkter och ge ett tillskott både till kommunens ekonomi och till landets betalningsbalans. Säsongsbetonad och annan tillfällig överkapacitet i kommunen kan bättre utnyttjas.

Den kommersiella kommunala tjänsteexporten har dock hittills varit av så begränsad omfattning att den endast haft marginell betydelse för såväl kommunernas som landets ekonomi. Det torde inte i framtiden ske någon avgörande förändring på denna punkt.

En kommersiell tjänsteexport av sådana dimensioner att det får någon större betydelse för kommunernas ekonomi kräver att man

håller en så omfattande kapacitet att de ekonomiska riskerna blir för stora.

Den kommunala tjänsteexporten kan dock indirekt ge flera positiva effekter. Den kan göra reklam för Sverige och svenska lösningar och på så vis bli en draghjälp åt svenska företag. En svensk kommun som uppträder som konsult har också möjlighet att rekommendera svenska konsultföretag och hårdvaruleverantörer.

Draghjälpen åt svenska företag, både konsulter och hårdvaruleverantörer, torde ha större ekonomisk betydelse än de direkta intäkterna av kommunal tjänsteexport. Den är dock svår att mäta.

I Östeuropa kan svenska kommuner hjälpa till att bygga upp en fungerande samhällsstruktur på lokal nivå.

Inom miljöområdet är svenskt kunnande till stor nytta vid uppbyggnad av effektiva reningsverk i länderna på andra sidan Östersjön.

Den kommunala tjänsteexporten kan också bli en stimulans för kommunala tjänstemän. I exporterande kommuner har upplevts att tjänstemän som deltagit i tjänsteexport fått en ökad självkänsla och tilltro till den egna organisationen.

Även om vi funnit att kommunal tjänsteexport är förenat med många svårigheter och fallgropar, bör inte det avskräcka kommuner och landsting från att exportera sitt kunnande. Om man beaktar de

problem som tjänsteexporterande kommuner pekat på, är riskerna med en begränsad, tillfällig tjänsteexport inte så stora.

Kommunal tjänsteexport har också sin givna plats i samband med svenskt bistånd till såväl Östeuropa som icke-europeiska utvecklingsländer. Här arbetar kommunerna antingen som underleverantörer till BITS/SIDA eller i varje fall med medel från dessa organ. Risktagandet blir då mindre.

10. FÖRSLAG MED MOTIVERING

10.1. Kommunal tjänsteexport

FÖRSLAG:

Kommuner och landsting får bedriva systemexport och tjänsteproduktion för export på egen hand eller som underleverantör åt svenskt företag eller åt staten. Tjänsteexporten skall minst balansera ekonomiskt under viss tid och särredovisas i kommunens bokföring. Prissättningen skall ske på affärsmässiga grunder. Något kontinuerligt tillskott av skattemedel får inte ske.

Syftet med den kommunala tjänsteexporten är inte att konkurrera med privata företag. Tjänsteexporten får därför endast onfatta

kompetensenlig kämverksamhet jämte stödfunktioner. Investeringar för tjänsteexportverksamhet får inte göras. Detta kan nämligen medföra ett alltför stort risktagande. Regeringen kan dock medge undantag från sistnämnda bestämmelse.

Kontinuerlig tjänsteexport som kan ge ordentlig ekonomisk utdelning kräver så omfattande satsningar att risktagandet kan bli för stort för enskilda kommuner.

Syftet med kommunal tjänsteexport är inte att kommunerna skall bygga upp en sådan omfattande verksamhet. Det är inte heller troligt att enskilda kommuner kommer att vilja lägga ner alltför stora resurser på en så osäker satsning.

Eventuella större satsningar bör ske genom samverkan mellan kommuner där man delar kostnader och gemensamt kan tillhandahålla erforderlig kapacitet. Olika samverkansformer med exportföretag är också möjliga, även om kommunen uppträder som självständig konsult.

Den kommersiella kommunala tjänsteexporten kommer därför troligen även i framtiden att mest avse tillfälliga uppdrag som erhålls genom personliga kontakter eller vänortsförbindelser. Tjänsteexporten kommer att förbli av liten direkt ekonomisk betydelse för kommunerna. Erfarenheten från Danmark är också att kommunal tjänsteexport har relativt liten omfattning.

Sjukvården är ett undantag från detta. De större sjukvårdshuvudmännen och SwedeHealth har resurser på detta område som möjliggör en kontinuerlig kommersiell tjänsteexport, framförallt i form av sjukvårdsproduktion inom landet för utländska patienter.

Den kommunala tjänsteexporten kan trots begränsad omfattning vara viktig. Den kan skapa goodwill och förtroende för Sverige och svenskt kunnande och genom den kan svenska exportföretag, både hårdvaruleverantörer och privata konsultföretag, få draghjälp för sin export.

Den kommunala tjänsteexporten utgör sällan någon konkurrens för privata företag så länge kommunen håller sig till sin kompetensenliga verksamhet. Tvärtom har det visat sig att kommunal konsultverksamhet kunnat vara draghjälp åt såväl hårdvaruleverantörer som privata konsultföretag.

Svenska kommuner kan också göra en viktig insats vid uppbyggnaden av Östeuropa. Detta sker dock mestadels med medel från BITS och inte genom kommersiell tjänsteexport.

Det torde inte medföra några risker att låta kommunerna själva avgöra om de vill engagera sig i tjänsteexport på egen hand. De kommuner som uppträtt på exportmarknaden har varit försiktiga och inte tagit några onödiga risker. Kommunerna och landstingen har i regel skaffat kompetent hjälp för avtalstecknande och man har oftast försäkrat sig mot skadeståndskrav.

Kommuner och landsting kan i sin kommunallagsenliga verksamhet omsätta miljardbelopp och göra mycket stora investeringar. De penningssummor som genom eventuell oskicklighet kan förloras i sådana verksamheter är betydligt större än de eventuella förluster man kan göra i en tjänsteexporterande konsultverksamhet.

Av dem som har erfarenhet av kommunal tjänsteexport har de flesta ansett att kommunerna bör kunna agera självständigt utan dispens.

I enkätsvaren har många kommuner och landsting gett uttryck för önskemål om att kommuner och landsting själva skall få avgöra om de vill bedriva tjänste-export på egen hand.

Nuvarande lagstiftning möjliggör för kommunerna att uppträda som underleverantör till exportföretag eller till staten utan dispens. I intervjuerna har framkommit att det många gånger är fördelaktigt för kommunen att uppträda som konsult på egen hand med direktavtal med den utländske kunden även när man samarbetar med ett exportföretag. Bl a inger man mer förtroende om man är självständig i förhållande till hårdvaruleverantören.

Utökat vänortssamarbete och övrig tjänsteexport inom ramen för bistånd från SIDA eller BITS utgör antalsmässigt den största delen av kommunal tjänsteexport. Eftersom dessa projekt granskas av SIDA eller BITS, dvs en statlig myndighet med erfarenhet av utlandsprojekt, borde åtminstone i dessa fall inte någon ytterligare

prövning behövas.

Allt detta talar för att kommuner och landsting själva bör kunna avgöra om de vill bedriva tjänsteexport på egen hand.

För att tillgodose privata företags berättigade intresse av skydd mot skattesubventionerad konkurrens och skydda skattebetalarna mot för stort risktagande föreslås följande begränsningar:

Tjänsteexporten skall bedrivas på affärsmässiga grunder. Detta innebär bl a att prissättningen bör vara sådan att exporten inte subventioneras med skattemedel.

Samtliga kostnader för insatser av personal, material, kapital, avskrivningar på maskiner och fastigheter samt avkastning på insatt kapital bör ingå i underlaget för prissättning. Härtill kommer också skälig andel av kostnader som är gemensamma för flera verksamheter. Skälig vinst, kostnader för marknadsföring, kostnader för offerter som inte leder till försäljning och ersättning för risktagande och erforderlig överkapacitet bör också vägas in.

Vidare skall tjänsteexporten särredovisas i kommunens bokföring. Ett bra sätt att hålla isär tjänsteexporten från övrig kommunal verksamhet är att bedriva den i bolagsform.

Någon subventionering med skattemedel eller andra former av stödåtgärder i strid med konkurrenslagens bestämmelser bör inte

vara tillåtna. Ägartillskott av kapital för att investera i kapitalkrävande utrustning bör inte få ske för den tjänsteexporterande verksamheten.

Pengar bör kunna tillskjutas för att starta tjänsteexportverksamheten, utveckla produkten och bedriva marknadsföring, men endast i sådan utsträckning att det finns goda utsikter att hämta hem pengarna i kommande tjänsteexport. Lyckas inte detta inom rimlig tid bör verksamheten läggas ned för att inte riskera ytterligare skattemedel.

Det förutsätts dock att någon omfattande marknadsföringsorganisation och/eller större kapacitetsökning i den egna verksamheten inte byggs upp.

Systemexport är en form av tjänsteexport som knappast kräver investeringar i dyrbar utrustning eller byggnader. Annorlunda förhåller det sig med tjänsteproduktion för export, med ett annat ord uppdragsverksamhet, exempelvis sjukvård. En sådan verksamhet skulle kunna motivera investeringar, t ex i ett nytt sjukhus.

Kommuner och landsting bör inte själva få besluta om sådana investeringar. Det skulle innebära en stor satsning av skattemedel där det är osäkert vad som kan återbetala sig. Uteblir exportintäkterna kan förlusten bli mycket stor för skattebetalarna. Tjänsteexport är inte heller någon primär uppgift för kommuner och landsting.

Därför bör föreskrivas att tjänsteproduktion som inte kräver nya investeringar får exporteras utan dispens. Men investeringar för tjänsteexport bör även i fortsättningen kräva dispens av regeringen.

10.2. Näringslivsfrågor

FÖRSLAG:

Utred frågan om näringslivsutveckling genom lokal och regional samverkan mellan kommuner och företag.

Den ökade internationaliseringen och därav följande behov av regionvis utveckling av näringslivet innebär att kommuner och landsting kan behöva utökade möjligheter att stödja näringslivet även på annat sätt än genom tjänsteexport.

Danmark kan tjäna som förebild. Där har man ansett det värdefullt att kommunerna och landstingen (amten) engagerar sig aktivt i näringslivets utveckling på många sätt. Kommunal systemexport ses där enbart som en av flera vägar att stödja det lokala näringslivet och öka dess konkurrenskraft. Bl a kan man bilda gemensamma bolag för exempelvis marknadsföring, produktutveckling och försäljning av tjänster och produkter.

Ett närmare lokalt och regionalt samarbete mellan näringsliv och

kommuner om marknadsföring, produktutveckling och produktion såväl inom som utom landet kan också skapa ett större intresse för kommunal medverkan vid hårdvaruexport. En sådan medverkan kan öka företagets konkurrenskraft. Denna fråga bör utredas vidare.

10.3. Internationellt bistånd

FÖRSLAG:

Kommuners, landstings och kyrkliga kommuners kompetens utvidgas till att även omfatta rätt att lämna bistånd i form av ny utrustning, rådgivning/konsultverksamhet, utbildning, kontant stöd eller på annat sätt till länder där nödsituation råder. Sådant bistånd får endast lämnas till länder som är föremål för bistånd genom svensk statlig myndighet. Biståndet kan även avse utvecklingshjälp.

I exempelvis Östeuropa finns ett enormt behov av kunskap på bl a det kommunala och miljömässiga området. Svenska kommuner och landsting kan dela med sig av sina kunskaper och erfarenheter och därigenom bidra till uppbyggnaden av en demokratisk kommunal självstyrelse och en väl fungerande kommunal verksamhet i Östeuropa. Eftersom dessa länder har svårt att betala för kunnandet finns behov av att kunna hjälpa dem vederlagsfritt.

Enligt nuvarande lagstiftning får kommuner och landsting lämna

bistånd i form av material som inte längre behövs i den egna verksamheten. Behoven exempelvis på andra sidan Östersjön är emellertid mycket stora, både av material, pengar och kunskap. Kommuner och landsting bör därför ges möjlighet att lämna bistånd i andra former till länder där en nödsituation råder. Sådant bistånd bör kunna avse ny eller begagnad utrustning, utbildning, rådgivning, konsultverksamhet och ekonomiska bidrag.

Bistånd får lämnas enbart som katastrofhjälp eller annat humanitärt bistånd. Uttrycket "humanitärt bistånd" är svårt att närmare definiera. Klart är emellertid att mycket av den hjälp kommuner och landsting önskar lämna till Östeuropa mera har karaktär av utvecklingshjälp än rent humanitär hjälp. Därför föreslås att det i ny lagstiftning tydliggörs att utvecklingsbistånd får lämnas.

På det miljömässiga området kan svenska kommuners insatser i Polen och Baltikum leda till förbättrade förhållanden i Östersjön. Det sker nu genom bidrag från BITS, men behoven är större än vad som nu kan tillgodoses. Kommuner och landsting som så önskar bör därför beredas möjlighet att själva bidra med både kunskaper och pengar. En renare Östersjö kan ligga i svenska kommuners eget intresse, åtminstone de kommuner som ligger utmed Östersjökusten.

Som fastslagits i många andra sammanhang ligger dock ansvaret för den svenska utrikes- och biståndspolitiken på staten. Regering och riksdag bär ansvaret för våra internationella förbindelser och

måste därför bestämma biståndsverksamhetens inriktning och omfattning.

Detta behöver dock inte komma i konflikt med en utvidgning av lagen om katastrof- och humanitärt bistånd till att möjliggöra för kommuner och landsting att tillhandahålla bistånd till offentlig verksamhet i mottagarlandet. En förutsättning är dock att det utökade kommunala biståndet endast riktar sig till länder som är föremål för statligt svenskt bistånd.

Det kan också vara lämpligt att biståndet riktar sig till en vänort eller i övrigt organ av samma art som givaren. Övrigt bistånd kan i första hand ankomma på staten.

Det är viktigt att det bistånd som lämnas till ett land samordnas mellan olika givare för att få ut mesta möjliga effekt. Fördelning av bidrag på olika organ i mottagarlandet kan vara viktigt att samordna.

Bidragsgivare bör också kontrollera att biståndet kommer till sådan användning som avsetts. När så bedöms lämpligt bör kommuner och landsting kunna ställa krav på att mottagaren av bistånd redovisar hur det använts.

Kontroller av detta slag kan vara både kostsamt och svårt för enskilda kommuner att genomföra. Genom samarbete mellan kommuner, landsting och kanske också statliga organ bör det vara

möjligt att genomföra erforderliga kontroller.

Allt detta talar för att större bidrag bör samordnas och planeras mellan flera givare, t ex stat, landsting och kommuner. Kommunförbundet och Landstingsförbundet skulle kunna få en viktig uppgift som samordnare. Kontrollfunktioner kan också skötas gemensamt genom Kommunförbund och Landstingsförbund eventuellt i samarbete med statliga biståndsorgan.

Denna utvidgning av kommunernas och landstingens befogenheter bör även omfatta Svenska Kyrkans organ. Även här bör samordningsmöjligheter och kontrollbehov beaktas vid biståndsgivning.

Möjligheten att lämna bistånd i form av rådgivning, utbildning och konsultverksamhet får inte snedvrída konkurrensen mellan kommunal verksamhet och enskilda konsultföretags tjänsteexport. Genom att bistånd endast får lämnas till länder där nödsituation råder bör det vara möjligt att upprätthålla avgränsningen mot kommersiell tjänsteexport. Kravet på affärsmässighet vid kommunal tjänsteexport/konsultverksamhet upprätthålls däremot i länder som har större möjligheter att betala för tjänsterna.

11. LAGFÖRSLAG

Författningsförslag

Förslag till

Lag om kommunal tjänsteexport

Härigenom föreskrivs följande

1 § En kommun, ett landsting och ett sådant kommunalt företag som avses i 3 kap. 16 - 18 §§ kommunallagen (1991:900) får tillhandahålla kommunala tjänster för export enligt föreskrifterna i denna lag.

Med kommunala tjänster avses i lagen sådana nyttigheter i form av kunskaper och erfarenheter som finns i kommunernas och landstingens verksamhet.

Vad som i denna lag föreskrivs för kommuner gäller också, om inte annat sägs, för landsting och kommunala företag.

2 § Tjänsteexporten kan avse systemexport eller tjänstproduktion för export. Kommunerna får tillhandahålla tjänsterna:

1. Som underleverantör åt företag i Sverige eller åt staten.
2. Genom direkt export till offentlig eller privat köpare i utlandet.

3 § Kommunernas tjänsteexport skall bedrivas på affärsmässiga grunder.

4 § I en kommuns redovisning skall kostnaderna, intäkterna och resultatet av tjänsteexport redovisas särskilt.

Av redovisningen för ett kommunalt företag skall också framgå vilka borgensförbindelser och övriga ansvarsförbindelser som kommunen eller landstinget ingått för företaget.

5 § En kommun får inte stödja tjänsteexporten på ett sådant sätt att den fria konkurrensen hämmas eller i övrigt vidta annat konkurrensbegränsande förfarande.

6 § En kommun får inte investera i byggnader eller kapitalkrävande utrustning huvudsakligen för tjänsteexportändamål.

7 § Om det finns särskilda skäl till det, får regeringen för visst fall

medge undantag från bestämmelserna i 6 §.

Denna lag träder i kraft den . Genom lagen upphävs lag om kommunal tjänsteexport (1986:753).

Författningsförslag

Förslag till

Lag

om rätt för kommuner, landsting och kyrkliga kommuner att lämna internationell katastrofhjälp, humanitärt bistånd och utvecklingsbistånd

Häri genom föreskrivs följande

1 § Kommuner, landsting, församlingar och kyrkliga samfund får lämna katastrofhjälp, annat humanitärt bistånd eller utvecklingsbistånd till ett annat land där det inträffar en katastrof eller på något

annat sätt uppstår en nödsituation.

2 § Till ett land som erhåller statligt svenskt bistånd får bistånd enligt 1 § ges i form av utrustning, rådgivning, utbildning, ekonomiskt stöd eller på annat sätt.

3 § Till ett land som inte erhåller statligt svenskt bistånd får bistånd enligt 1 § enbart ges i form av utrustning som givaren kan avvara.

Medel får dock i skälig omfattning anvisas för iordningsställande och transport av utrustningen.

Givaren får också tillhandahålla och svara för ersättning till den personal som behövs för att utrustningen skall kunna tas i bruk.

4 § Bistånd enligt 2 eller 3 § kan lämnas direkt till det andra landet eller genom en internationell hjälporganisation.

5 § Kommuner, landsting, församlingar och kyrkliga samfälligheter får också lämna utrustning som de kan avvara till en internationell hjälporganisation för att användas om en nödsituation senare skulle inträffa.

6 § Kommuner, landsting, församlingar och kyrkliga samfälligheter som lämnar bistånd enligt 2 § skall vidta åtgärder för att förvissa sig om att biståndet kommer till sådan användning som avsetts.

Denna lag träder i kraft den . Genom lagen upphävs lag om rätt för kommuner, landsting och kyrkliga kommuner att lämna internationell katastrofhjälp och annat humanitärt bistånd (1991:901).

12. SPECIALMOTIVERING

12.1 Förslag till lag om kommunal tjänsteexport.

1 §

I paragrafen anges att kommunala tjänster får tillhandahållas för export. Med "kommunala" avses kompetenslig kommunal verksamhet, dvs såväl kommunal kärnverksamhet som tillhörande stödfunktioner.

Med uttrycket "kommunalt företag" avses både helägda och deläg-

da företag. Delägarna kan vara antingen offentliga eller privata juridiska eller enskilda personer. För tydlighetens skull anges att lagen även gäller för kommunalt företag.

Med export avses försäljning på exportmarknaden.

I tredje stycket finns en lagteknisk bestämmelse. I stället för att i alla paragrafer räkna upp kommuner, landsting och kommunala företag som avses i 3 kap. 16-18 §§ kommunallagen används begreppet "kommun" som en samlad beteckning.

2 §

Med "tjänster" avses dels systemexport, eller med ett annat ord försäljning av kunskap och erfarenheter genom konsultverksamhet, dels tjänsteproduktion inom Sverige för utländsk kunds räkning, t ex sjukvård, utbildning, laboratorieanalyser. Det senare kan även kallas uppdragsverksamhet.

I punkt 1 anges att kommuner och landsting liksom förut kan tillhandahålla sina tjänster som underleverantör åt företag i Sverige eller åt staten.

I punkt 2 anges att kommuner och landsting kan tillhandahålla sina tjänster direkt till utländsk köpare. Den utländske köparen kan vara en kommun, ett landsting (motsvarande) eller annan myndighet, ett

företag eller en enskild.

Möjligheten att bevilja kommunal tjänsteman tjänstledigt för att arbeta som konsult i tjänst hos ett svenskt exportföretag kvarstår givetvis utan någon speciell lagreglering.

3 §

I paragrafen, som behandlas bl a i avsnitt 9.3.2, anges att tjänsteexporten skall bedrivas på affärsmässiga grunder. Detta innebär bl a att tjänsteexporten skall vara affärsmässigt motiverad. Det innebär också att självkostnadsprincipen bryts när det gäller prissättning av tjänsteexport.

En kommun bör i sin priskalkyl för tjänsteexport ta med alla kostnader. Tjänsteexporten bör även bära sin andel av gemensamma kostnader för den kommunala verksamheten.

Kommunens intäkter av tjänsteexport bör på sikt vara minst lika stora som kommunens totalkostnader för tjänsteexport.

Under en startperiod är det rimligt att intäkterna kan vara lägre än de totala kostnaderna. Om det inte är sannolikt att balans kan uppnås inom rimlig tid bör verksamheten läggas ned för att inte riskera ytterligare skattemedel.

4 §

I paragrafen föreskrivs att redovisningen i kommunerna skall ges en utformning som möjliggör en bedömning av vilka kostnader och intäkter som kan hänföras till verksamheten. Redovisningen skall försvåra möjligheterna att tillämpa underprissättning. Ett lämpligt sätt att särredovisa tjänsteexport kan vara att bedriva den i bolagsform.

Om verksamheten bedrivs i bolagsform bör i kommunens redovisning också klart framgå om kommunen genom borgensåtaganden eller andra ansvarsförbindelser stöttar sin företaget på ett sätt som ger dem otillbörliga konkurrensfördelar.

5 §

I paragrafen förbjuds kommunerna att genom olika åtgärder stödja tjänsteexporten så att konkurrensen hämmas. De åtgärder som avses är sådana som kan angripas med stöd av konkurrenslagen (1993:20). Det är främst konkurrensbegränsande förfaranden som har sin grund i missbruk av en dominerande ställning. Hit hör också underprissättning.

6 §

I paragrafen föreskrivs att investeringar i byggnader eller kapitalkrävande utrustning inte får göras för tjänsteexport. Detta torde framförallt kunna vara aktuellt för tjänsteproduktion inom landet, såsom uppdragsverksamhet, åt utländska kunder.

Sådana investeringar kan innebära en stor satsning av skattemedel där en eventuell förlust kan bli mycket stor för skattebetalarna.

7 §

Regeringen kan medge dispens från investeringsförbudet i 6 §. Härvid bör särskilt beaktas riskerna med investeringen.

12.2 Förslag till lag om rätt för kommuner, landsting och kyrkliga kommuner att lämna internationell katastrofhjälp, humanitärt bistånd och utvecklingsbistånd

1 §

Med annan nödsituation avses liksom i tidigare lagstiftning exempelvis en sådan situation som uppstått i Östeuropa. Förutom katastrofhjälp och humanitärt bistånd kan även utvecklingsbistånd

lämnas. Det kan exempelvis avse hjälp med uppbyggnad av lokal demokrati, hjälp med konstruktion av avloppsrening etc.

2 §

Begränsningen till länder som erhåller svenskt statligt bistånd avser att se till att det utvidgade kommunala biståndet inte strider mot den nationella utrikespolitiken eller mot regeringens biståndspolitik och länderval.

Bistånd kan ges på många olika sätt. Det som räknas upp i lagtexten är endast exempel. Dock skall biståndet i enlighet med 1 § avse katastrofhjälp, humanitärt bistånd eller utvecklingsbistånd.

Rådgivningen kan exempelvis utformas som konsultverksamhet. Det kan exempelvis gå till så att ansvarig personal i mottagarlandet får kontinuerligt stöd i ett visst projekt av en svensk kommunal tjänsteman. Denna konsultmedverkan bör helst inte utformas så att den svenska kommunen/landstinget tar på sig ansvar av sådant slag att skadeståndsanspråk kan riktas mot den. I annat fall bör kommunen/landstinget beakta möjligheterna att försäkra sig mot skadeståndskrav.

3 §

För länder som inte erhåller svenskt statligt bistånd kvarstår möjligheten enligt tidigare lag att lämna bistånd i form av utrustning som kan avvaras. Det kan knappast komma i konflikt med den nationella utrikespolitiken om detta begränsade bistånd kan ges även till länder som staten inte lämnar bistånd till.

4 §

Bistånd kan lämnas direkt till det andra landet eller organ, exempelvis en kommun, i det andra landet. Möjlighet finns också att t ex anvisa medel eller skänka utrustning till en internationell hjälporganisation som arbetar med ett visst projekt i landet i fråga. Möjlighet att samordna insatserna från svensk sida bör också beaktas, exempelvis genom kommunförbund eller landstingsförbund.

5 §

Utrustning som kan avvaras får lämnas till en hjälporganisation i förväg för att användas om nödsituation skulle inträffa. Detta motsvarar bestämmelse i tidigare lag.

6 §

Kommuner, landsting etc skall i den utsträckning som är möjlig se till att bistånd enligt 2 § kommer till avsedd användning. Detta kan ske på olika sätt. Man kan ställa villkor för bistånd och man kan kontrollera hur biståndet använts. Flera kommuner, landsting etc kan också samverka, exempelvis genom kommun- eller landstingsförbund, för att se till att biståndet kommer till rätt användning. Kontroller bör också kunna ske i samverkan, eventuellt också tillsammans med statliga biståndsorgan.

För bistånd enligt lagens 3 och 5 § ställs inga formella krav på uppföljning. Detta hindrar dock inte att det även i fråga om sådant bistånd kan vara angeläget att se till att utrustningen kommer till avsedd användning.

D. HUMANITÄRT BISTÅND OCH TJÄNSTEEXPORT

1. Humanitärt bistånd

1.1 Har kommunen/landstinget lämnat internationell katastrofhjälp och/eller annat humanitärt bistånd enligt lagen (1991:901)?

	KOMMUNER	LANDSTING	TOTALT
Ja	44 (18.4)	15	59 (23)
Nej	195 (81.6)	3	198 (77)
Summa	239	18	257

1.2 Planeras hjälpinsatser av detta slag?

	KOMMUNER	LANDSTING	TOTALT
Ja	22 (10.2)	8	30 (13)
Nej	193 (89.8)	7	200 (87)
Summa	215	15	230

Om svaret på fråga 1.1 och/eller 1.2 är ja:

a) I vilken form har hjälpen getts/avses hjälpen ges?

	K	L	T
Kontors/sjukv.materiel	10	5	15
Annan materiell hjälp	12	0	12
Ekonomisk hjälp; övrigt	3	1	4
Rådgivning, utbildning	1	0	1
Summa	26	6	32

b) Vilken omfattning har den haft/avses den få?

	K	L	T
Stor	4	1	5
Medelstor	9	0	9
Liten	17	0	17
Summa	30	1	31

c) Vilket eller vilka mottagarländer gäller det?

	K	L	T
Baltikum	13	4	17
Polen	13	0	13
Ryssland	1	0	1
Övriga	2	1	3
Summa	29	5	34

d) Har kommunen/landstinget stött på problem i detta sammanhang av t.ex. juridisk, ekonomisk eller praktisk karaktär?

	KOMMUNER	LANDSTING	TOTALT
Ja	9 (12.9)	7	16 (18.4)
Nej	61 (87.1)	10	71 (81.6)
Summa	69	17	87

2. Kommunal tjänsteexport

Enligt lagen (1986:753) om kommunal tjänsteexport får kommuner och landsting tillhandahålla kommunala tjänster för export. Med kommunala tjänster avses i lagen sådana nyttigheter i form av kunskaper och erfarenheter som finns i kommunernas och landstingens verksamhet.

2.1 Är kommunen/landstinget för närvarande engagerad i tjänsteexport?

	KOMMUNER	LANDSTING	TOTALT
Ja	19 (8.1)	5	24 (9.4)
Nej	216 (91.9)	14	230 (90.6)
Summa	235	19	254

2.2 Har kommunen/landstinget varit engagerad i tjänsteexport?

	KOMMUNER	LANDSTING	TOTALT
Ja	13 (5.7)	6	19 (7.7)
Nej	214 (94.3)	13	227 (92.3)
Summa	227	19	246

2.3 Planerar kommunen/landstinget att engagera sig i tjänsteexport?

	KOMMUNER	LANDSTING	TOTALT
Ja	21 (9.3)	4	25 (10.3)
Nej	204 (90.7)	14	218 (89.7)
Summa	225	18	243

2.4 Finns intresse för engagemang i tjänsteexport inom en period av 2 - 5 år?

	KOMMUNER	LANDSTING	TOTALT
Ja	60 (29.3)	7	67 (30.2)
Nej	145 (70.7)	10	155 (69.8)
Summa	205	17	222

2.6 Har tjänsteman hos kommunen/landstinget beviljats tjänstledighet för att biträda t.ex. privat företag med export av kommunalt kunnande?

	KOMMUNER	LANDSTING	TOTALT
Ja	9 (3.9)	3	12 (4.8)
Nej	224 (96.1)	16	240 (95.2)
Summa	233	19	252

KUNGL. BIBL.

1993-09-06

STOCKHOLM

Statens offentliga utredningar 1993

Kronologisk förteckning

- 73. Radikala organisationsförändringar i kommuner och landsting. C.
 - 74. Kvalitetsmätning i kommunal verksamhet. C.
 - 75. Vissa mervärdeskattefrågor II, - offentlig verksamhet m.m. Fi.
 - 76. Verkställighet av fängelsestraff. Ju.
 - 77. Kommunal tjänsteexport och internationellt bistånd. C.
-

Statens offentliga utredningar 1993

Kronologisk förteckning

1. Styrnings- och samarbetsformer i biståndet. UD
 2. Kursplaner för grundskolan. U.
 3. Ersättning för kvalitet och effektivitet.
- Utformning av ett nytt resurstilldelningssystem för grundläggande högskoleutbildning. U.
 4. Statligt stöd till rehabilitering av tortyrskadade flyktingar m. fl. S.
 5. Bensodiazepiner - beroendeframkallande psykofarmaka. S.
 6. Livsmedelshygien och småskalig livsmedelsproduktion. Jo.
 7. Löneskillnader och lönediskriminering.
Om kvinnor och män på arbetsmarknaden. Ku.
 8. Löneskillnader och lönediskriminering. Om kvinnor och män på arbetsmarknaden. Bilagedel. Ku.
 9. Postlag. K.
 10. En ny datalag. Ju.
 11. Socialförsäkringsregister. S.
 12. Vårdhögskolor
- kvalitet - utveckling - huvudmannaskap. U.
 13. Ökad konkurrens på järnvägen. K.
 14. EG och våra grundlagar. U.
 15. Svenska regler för internationell omfördelning av olja vid en oljekris. N.
 16. Nya villkor för ekonomi och politik - ekonomiskommissionens förslag. Fi.
 16. Nya villkor för ekonomi och politik - ekonomiskommissionens förslag. Bilagor. Fi.
 17. Ägandet av radio och television i allmänhetens tjänst. Ku.
 18. Acceptans Tolerans Delaktighet. M.
 19. Kommunerna och miljöarbetet. M.
 20. Riksbanken och prisstabiliteten. Fi.
 21. Ökat personval. Ju.
 22. Vad är ett statsråds arbete värt? Fi.
 23. Kunskapens krona. U.
 24. Utlänningslagen - en partiell översyn. Ku.
 25. Sociala åtgärder för jordbrukare. Jo.
 26. Handläggningen av vissa säkerhetsfrågor. Ju.
 27. Miljöbalk. Del 1 och 2. M.
 28. Bankstödsnämnden. Fi.
 29. Fortsatt reformering av företagsbeskattningen. Del 2. Fi.
 30. Rätten till bistånd inom socialtjänsten. S.
 31. Kommunernas roll på alkoholområdet och inom missbrukarvården. S.
 32. Ny anställningsskyddslag. A.
 33. Åtgärder för att förbereda Sveriges jordbruk och livsmedelsindustri för EG. Jo.
 34. Förarprövare. K.
 35. Reaktion mot ungdomsbrott. Del A och B. Ju.
 36. Lag om totalförsvarsplikt. Fö.
 37. Justitiekanslern. En översyn av JK:s arbetsuppgifter m.m. Ju.
 38. Hälso- och sjukvården i framtiden - tre modeller. S.
 39. En gräns för filmcensuren. Ku.
 40. Fri- och rättighetsfrågor. Del A och B. Ju.
 41. Folk- och bostadsräkning år 1990 och i framtiden. Fi.
 42. Försvarets högskolor. Fö.
 43. Politik mot arbetslöshet. A.
 44. Översyn av tjänsteinkomstbeskattningen. Fi.
 45. Trosa bryter sig loss. Bytänkande eller demokratis räddning. C.
 46. Vissa kyrkofrågor. C.
 47. Konsekvenser av valmöjligheter inom skola, barnomsorg, äldreomsorg och primärvård. C.
 48. Kommunala verksamheter i egen förvaltning och i kommunala aktiebolag. En jämförande studie. C.
 49. Ett år med betalningsansvar. S.
 50. Serveringsbestämmelser. S.
 51. Naturupplevelser utan buller - en kvalitet att värna. M.
 52. Ersättning vid arbetslöshet. A.
 53. Kostnadsutjämning mellan kommuner. Fi.
 54. Utvisning på grund av brott. Ku.
 55. Det allmännas skadeståndsansvar. Ju.
 56. Kontrollen över export av strategiskt känsliga varor. UD.
 57. Beskattning av fastigheter, del I
- Schablonintäkt eller fastighetsskatt? Fi.
 58. Effektivare ledning i statliga myndigheter. Fi.
 59. Ny marknadsföringslag. C.
 60. Polisens rättsliga befogenheter. Ju.
 61. Överföring av HIV-smitta genom läkemedlet Preconativ. S.
 62. Rättssäkerheten vid beskattningen. Fi.
 63. Person och parti - Studier i anslutning till Personalskommitténs betänkande Ökat personval (SOU 1993:21). Ju.
 64. Frågor för folkbildningen. U.
 65. Handlingsplan mot buller.
Handlingsplan mot buller. Bilagedel. M.
 66. Lag om införande av miljöbalken. M.
 67. Slutförvaring av använt kärnbränsle - KASAMs yttrande över SKBs FUD-program 92. M.
 68. Elkonkurrens med nätmonopol. N.
 69. Revisorerna och EG. N.
 70. Strategi för småföretagsutveckling. N.
 71. Organisationernas bidrag. C.
 72. Att inhämta synpunkter från medborgarna - Det kommunala omröstningsinstitutet i tillämpning. C.
-

Statens offentliga utredningar 1993

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

- En ny datalag. [10]
EG och våra grundlagar. [14]
Ökat personval. [21]
Handläggningen av vissa säkerhetsfrågor. [26]
Reaktion mot ungdomsbrott. Del A och B. [35]
Justitiekanslern. En översyn av JK:s arbetsuppgifter m.m. [37]
Fri- och rättighetsfrågor. Del A och B. [40]
Det allmännas skadeståndsansvar. [55]
Polisens rättsliga befogenheter. [60]
Person och parti - Studier i anslutning till Personvalskommitténs betänkande
Ökat personval (SOU 1993:21). [63]
Verkställighet av fängelsestraff. [76]

Utrikesdepartementet

- Styrnings- och samarbetsformer i biståndet. [1]
Kontrollen över export av strategiskt känsliga varor. [56]

Försvarsdepartementet

- Lag om totalförsvarsplikt. [36]
Försvarets högskolor. [42]

Socialdepartementet

- Statligt stöd till rehabilitering av tortyrskadade flyktingar m. fl. [4]
Bensodiazepiner - beroendeframkallande psykofarmaka. [5]
Socialförsäkringsregister. [11]
Rätten till bistånd inom socialtjänsten. [30]
Kommunernas roll på alkoholområdet och inom missbrukarvården. [31]
Hälsa- och sjukvården i framtiden - tre modeller. [38]
Ett år med betalningsansvar. [49]
Serveringsbestämmelser. [50]
Överföring av HIV-smitta genom läkemedel
Preconativ. [61]

Kommunikationsdepartementet

- Postlag. [9]
Ökad konkurrens på järnvägen. [13]
Förrarprövare. [34]

Finansdepartementet

- Nya villkor för ekonomi och politik - ekonomikommissionens förslag. [16]
Nya villkor för ekonomi och politik - ekonomi-

- kommissionens förslag. Bilagor. [16]
Riksbanken och prisstabiliteten. [20]
Vad är ett statsråds arbete värt? [22]
Bankstödsnämnden. [28]
Fortsatt reformering av företagsbeskattningen. Del 2. [29]
Folk- och bostadsräkning år 1990 och i framtiden. [41]
Översyn av tjänsteinkomstbeskattningen. [44]
Kostnadsutjämning mellan kommuner. [53]
Beskattning av fastigheter, del I
- Schablonintäkt eller fastighetsskatt? [57]
Effektivare ledning i statliga myndigheter. [58]
Rättssäkerheten vid beskattningen. [62]
Vissa mervärdeskattefrågor II, - offentlig verksamhet m.m. [75]

Utbildningsdepartementet

- Kursplaner för grundskolan. [2]
Ersättning för kvalitet och effektivitet.
- Utformning av ett nytt resurstilldelningssystem för grundläggande högskoleutbildning. [3]
Vårdhögskolor
- kvalitet - utveckling - huvudmannaskap. [12]
Kunskapens krona. [23]
Frågor för folkbildningen. [64]

Jordbruksdepartementet

- Livsmedelshygien och småskalig livsmedelsproduktion. [6]
Sociala åtgärder för jordbrukare. [25]
Åtgärder för att förbereda Sveriges jordbruk och livsmedelsindustri för EG. [33]

Arbetsmarknadsdepartementet

- Ny anställningsskyddslag. [32]
Politik mot arbetslöshet. [43]
Ersättning vid arbetslöshet. [53]

Kulturdepartementet

- Löneskillnader och lönediskriminering.
Om kvinnor och män på arbetsmarknaden. [7]
Löneskillnader och lönediskriminering. Om kvinnor och män på arbetsmarknaden. Bilagedel. [8]
Ågandet av radio och television i allmänhetens tjänst. [17]
Utlänningslagen - en partiell översyn. [24]
En gräns för filmcensuren. [39]
Utvisning på grund av brott. [54]

Statens offentliga utredningar 1993

Systematisk förteckning

Näringsdepartementet

Svenska regler för internationell omfördelning av olja vid en oljekris. [15]

Elkonkurrens med nätmonopol. [68]

Revisorerna och EG. [69]

Strategi för småföretagsutveckling. [70]

Civildepartementet

Trosa bryter sig loss. Bytänkande eller demokratis räddning. [45]

Vissa kyrkofrågor. [46]

Konsekvenser av valmöjligheter inom skola, barnomsorg, äldreomsorg och primärvård. [47]

Kommunala verksamheter i egen förvaltning och i kommunala aktiebolag. En jämförande studie. [48]

Ny marknadsföringslag. [59]

Organisationernas bidrag. [71]

Att inhämta synpunkter från medborgarna - Det kommunala omröstningsinstitutet i tillämpning. [72]

Radikala organisationsförändringar i kommuner och landsting. [73]

Kvalitetsmätning i kommunal verksamhet. [74]

Kommunal tjänsteexport och internationellt bistånd. [77]

Miljö- och naturresursdepartementet

Acceptans Tolerans Delaktighet. [18]

Kommunerna och miljöarbetet. [19]

Miljöbalk. Del 1 och 2. [27]

Naturupplevelser utan buller - en kvalitet att värna. [51]

Handlingsplan mot buller.

Handlingsplan mot buller. Bilagedel. [65]

Lag om införande av miljöbalken. [66]

Slutförvaring av använt kärnbränsle - KASAMs yttrande över SKBs FUD-program 92. [67]

